

DOST. 23/11/24 16.35

UDK 811.163.6'373.611''15''

Andreja Legan Ravnikar

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša v Ljubljani

BESEDOTVORNA PODOBA SLOVENSKE KNJIŽNE LEKSIKE 16. STOLETJA S POUĐARKOM NA PRIDEVNIŠKIH TVORJENKAH

V besedilih 16. stoletja lahko prvokrat odkrivamo zakonitosti besedotvornega sistema knjižne leksike. V slovarski obliki izdan besednovrstni popis prevodov vseh biblijskih besedil slovenskih protestantov (2006) je omogočil izčrpen popis pridevniških tvorjenk. Z jezikoslovno analizo smo ugotavljali najbolj produktivne tvorbenne postopke in modele, večjo ali manjšo frekvenco tvorjenk v besedilih in konkurenčna razmerja med besedotvornimi variantami. Ob podpori sobesedila smo ugotavljali besedotvornopomenske kategorije tvorjenih pridevnikov.

By examining 16th-century texts it has been possible for the first time to determine the rules of the derivational system of the literary lexicon. The inventory of parts of speech from all of the Slovene Protestant Biblical translations, published in a dictionary format (2006), made possible a comprehensive register of adjectival derivatives. The linguistic analysis found the most productive derivational methods and models, higher or lower frequency of derivatives in the texts, and ratios between various derivational variants. With the support of the context, the derivational-semantic categories of the derived adjectives were determined.

Ključne besede: slovenski knjižni jezik 16. stoletja, zgodovinsko besedotvorje, pridevniške tvorjenke, besedotvorna obrazila in pomeni

Key words: 16th-century Slovene literary language, historical derivation, adjectival derivatives, derivational suffixes and meanings

0 Besedotvorna podoba slovenskega knjižnega besedišča 16. stoletja je od prvih raziskav v drugi polovici 19. stoletja do današnjih dni (Kopitar, Miklošič, Levec, Oblak, Škrabec, Pleteršnik, Ramovš, Rigler, Orožen, Orzechowska, Pogorelec, Stabej, Toporišič, Vidovič Muha in še kdo) največkrat obravnavana v povezavi s preučevanjem skoraj vseh jezikovnih ravnin: glasoslovne ravnine z naglaševanjem in pravopisom, oblikoslovne v zvezi s sklanjatvenimi vzorci polnopomenskih besednih vrst in besedoslovne ravnine, v okviru katere se besedotvorje tudi največkrat obravnava.

0.1 Dosedanji rezultati besedotvornih raziskav najstarejše knjižne slovenščine so objavljeni v samostojnih izdajah, npr. glagolske tvorjenke v monografiji M. Merše *Vid in vrstnost glagola v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja* (1995), samostalniške tvorjenke v bogatem raziskovalnem opusu M. Orožen, npr. strnjeno o obdobju protestantizma v delu *Poglavja iz zgodovine slovenskega knjižnega jezika* (1996). Z morfemskega stališča je tvorbo besed v zgodovinskem razvoju slovenskega jezika, kontinuirano od suponiranih indoevropskih korenov prek stanja v »skupni slovanščini« do konca 19. stoletja, monografsko predstavil A. Bajec v *Besedotvorju slovenskega jezika* (1950, 1952, 1959). V vseh štirih izdajah *Slovenske slovnice* J. Toporišiča (1976, 1984, 1991, 2000), z začetki že v njegovem srednješolskem učbeniku (*Slovenski knjižni jezik 2*, 1979), so po pretvorbno-tvorbeni metodi analizirane tvorjenke sodobnega slovenskega knjižnega

jezika. Avtor jih razvršča po besedotvornopomenskih kategorijah, sprti pa opozarja na posebnosti besedotvorne tvorbe starejše knjižne leksike. Pomemben dosežek slovenske besedotvorne teorije, ki išče povezavo s tradicijo, predstavlja monografija A. Vidovič Muha *Slovensko skladiščno besedotvorje ob primerih zložen* (1988).

0.2 Veliko število pomembnih spoznanj, ki predstavljajo kamenčke v mozaiku odkrivanja slovenskega besedotvornega sistema, najdemo tudi v mnogih znanstvenih razpravah. Raziskave so posvečene obravnavi tvorjenega besedja v posameznih protestantskih delih (npr. A. Vidovič Muha: *Neglagolske tvorjenke v Trubarjevi Cerkovni ordnini*; M. Merše: *Besedotvorni pomeni izsamostalniških glagolov v Dalmatinovi Bibliji, Prepoznavnost in značilnosti besedja slovenskih protestantskih postil 16. stoletja*; J. Toporišič: *Besedni germanizmi v Trubarjevem Catechismusu*), analizi krščanskih terminoloških tvorjenk in izrazja iz drugih strokovnih področij (npr. A. Legan Ravnikar: *Oblikovanje obredne terminologije v okviru normiranja slovenskega knjižnega jezika, Izsamostalniške krščanske terminološke tvorjenke v razvoju slovenskega knjižnega jezika*; F. Novak: *Pomen dela slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja za oblikovanje slovenskega strokovnega izrazja in stilistike strokovnih besedil*; M. Merše: *Prikaz poklicnih dejavnosti v delih slovenskih protestantskih piscev*), razvojnim vidikom posameznih pomenskih kategorij tvorjenk (npr. M. Orožen: *Kategorija abstraktnih samostalnikov v slovenskem knjižnem jeziku*; A. Žele: *Slovenski razvoj besedotvornih pomenov pri izglagolskih samostalnikih*), posameznim tvorbenim postopkom, produktivnim v 16. stoletju (npr. A. Legan Ravnikar: *O konverziji kot postopku knjižne (terminološke) tvorbe pri slovenskih protestantskih piscih 16. stoletja*) in posameznim besedotvornim vrstam (npr. A. Breznik: *Zloženke v slovenščini*). Besedotvorna podoba popolno izpisanega besednega zaklada 16. stoletja je slovsko predstavljena v besedotvornem razdelku vzorčnih gesel iz poskusnega snopiča *Slovarja jezika slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja* avtorjev M. Merše in F. Novaka in sodelavke F. Premk. Izčrpen seznam znanstvenih prispevkov, ki obravnavajo besedotvorno tvorbo (predvsem) besedišča 16. stoletja, je naveden v seznamu literature.

1 V jedrnem delu prispevka želimo obogatiti védenje o besedotvorni podobi najstarejšega slovenskega knjižnega besedja, in sicer na zgedu pridevniških tvorjenk, katerim so v primerjavi s samostalnikom ali glagolom jezikoslovci posvetili najmanj pozornosti. Predstavili bomo nekatere tipološke lastnosti pridevnika v obdobju normiranja knjižnega jezika, to je v vsestransko razgibanem drugem petdesetletju 16. stoletja.

1.1 Med gradivske vire za jezikoslovno analizo smo sprejeli vse slovenske biblijske prevode 16. stoletja, ki obsegajo osem del Primoža Trubarja (TE 1555, TT 1557, TT 1560, TL 1561, TPs 1566, TL 1567, TT 1577, TT 1581–82) in štiri dela Jurija Dalmatina (DJ 1575, DB 1578, DPr 1580, DB 1584). Preteklo leto je namreč v ugledni mednarodni zbirki *Biblia Slavica* v knjigi komentarjev k faksimilirani izdaji devetih slovenskih biblijskih prevodov izšel v slovski obliki predstavljen popolni popis

občnoimenskega besedja.¹ Prečrkovani popis vsebuje besednovrstne in druge slovnične oznake vseh uporabljenih besed, dalje, v katerih delih se pojavljajo, oštevilčene so iztočnice, ki se besednovrstno ali slovnično razlikujejo. Po potrebi je razlikovalnost iztočnic vzpostavljena s pripisanimi pomenskimi pojasnili ali pojasnili, ki opozarjajo na različno besedotvorno navezavo (Merše (ur.) idr. 2006: 102–103).

V obravnavi smo upoštevali tudi zglede iz treh pomembnih Trubarjevih del: iz razlag nedeljskih in prazničnih evangelijev (TR 1558), prvega slovenskega cerkvenega reda (TO 1564), iz najobsežnejšega protestantskega katekizma (TC 1575) in Trubarjeve postile (TPo 1595). Iz teh podatkov lahko povzamemo, da smo za besedotvorno analizo pregledali pridevniške tvorjenke iz vseh pomembnejših del slovenskih protestantov P. Trubarja in J. Dalmatina. Raziskava je prinesla dovolj tehtnih in zanesljivih rezultatov, da smo lahko prepoznali tipološke lastnosti pridevniških tvorjenk v knjižnem jeziku 16. stoletja.

1.2 Najprej bi radi predstavili razmerje med izhodiščnimi, prvotnimi, netvorjenimi ali motivirajočimi pridevniki² in motiviranimi pridevniki oz. tvorjenkami. Netvorjenega besedja je sorazmerno malo: v biblijskih prevodih dosega največ četrtno (približno 90) vseh pridevnikov. Razmejitev motivirajočega besedja od motiviranega ni enostavna, saj so se nekatere tvorjenke leksikalizirale do te mere, da lahko le z večjo ali manjšo gotovostjo določimo prvotno tvorbeno motivacijo oz. smer motivacije (Legan Ravnikar 2007c: 193–194). Znotraj besednih družin ni mogoče povsem zanesljivo ugotoviti, kakšna je stopnja tvorjenosti oz. katera tvorjenka je bila podlaga za nadaljnjo tvorbo. S previdnostjo je treba razvrščati tudi prevzete besede, pri katerih se je morebitni tvorbeni proces izvršil v izvornem jeziku, kar nam lahko ostane skrito, zato jih praviloma uvrščamo med netvorjenke.³ Ker so se na prevzete besedotvorne podstave skoraj brez izjeme razvrščali slovenski obrazilni morfemi, so se nove besedne družine tvorile po slovenskih besedotvornih zakonitostih.

1.3 Izhodiščne besede so lastnostni pridevniki slovanskega izvora. Zaznamujejo: a) barve, npr. *črn, pisan, rdeč, rjav, rumen, sinji, siv, svetel, temen, zelen, žolt*; b) telesne lastnosti in fizične zmogljivosti človeka ter žive in nežive narave nasploh v osnovnem in prenesenem pomenu, človeške duševne in duhovne razsežnosti, npr. *čist, debel,*

¹ S klasičnim načinom izpisovanja, to je na fotokopiranih kartotečnih listkih s podčrtanimi iztočnicami in dovolj sobesedila za njihovo pomensko razumevanje in prepoznavanje skladijskih vlog, je bilo skupaj z računalniškim izpisom in konkordancami (TE 1555) zbranih 1.702.600 izpisov. Le-ti predstavljajo dobro polovico trimilijonske katoteke popolnih izpisov iz vseh 53 ohranjenih tiskanih del slovenskih protestantskih piscev, tudi slovensko besedje iz obeh večjezičnih slovarjev Megiserja. Zajeto je vse besedje prevodov, opomb, povzetkov, iz spremnih besedil in slovenskih predgovorov.

² Pridevniške zaimke in števnike smo v tej analizi pustili ob strani.

³ Izjemo predstavljajo prevzete (samostalniške) tvorjenke z enomorfemskim medponskim obrazilom, kjer je tvorbeni postopek v nemščini povsem razviden (tip *fajmošter*). Tudi prevzeto priponsko obrazilo *-iš* »štrlik« iz nabora slovenskih obrazilnih morfemov: *evangeliš*. V obdobju katoliške obnove so se pridružili še posamostaljeni izrazi *kalviniš, katoliš, lutriš*. V drugi polovici 18. stoletja so jih pisci, ki so vedno bolj zanesljivo prepoznavali slovenske tvorbenne modele in se izogibali predvsem tistim iz nemščine, povsem opustili.

*dober, dolg, drag, drz, globok, gorek, góst, grd, grób, hiter, hrom, hud, jalov, kasen, kratek, krepek,*⁴ *kriv, krotek, mehek, mekak, mlad, mrtev, mrzek, mrzel, nagel, nizek, ozek, pošten, prost, ptuj, pust, raven, sam, sirov 'surov', sit, skop, slab, slep, slok, star, suh, svet, šibek, širok, tanek* (Dalmatin) in *tenek, težek, tih, tolst, trezev 'trezen', tuj, vbog* (Dalmatin) in *bog* (Trubar), *velik, visok, zel, zrel, zvest, živ*; c) osnovne prostorske koordinate, npr. *desni* in *destni* (TE 1555, TT 1557), *levi*.

1.4 Na drugi strani med netvorjenke uvrščamo iz nemščine prevzete pridevnike, ki jih zaznamuje nevraččenost v oblikoslovni sistem slovenskega jezika. Praviloma se ne pregibajo v spolu, sklonu in številu. Naj naštejemo nekaj primerov prevzetih izrazov, ki so izpričani le v skladijskih vlogah prilastek, povedkovno določilo ali povedkov prilastek. Pojavljajo se pri obeh glavnih protestantskih piscih Trubarju in Dalmatinu: *fertig, gel, gfarlih, gvaltig, ledig, mahtig* (*mahtigost* pri Trubarju), *nidig, *redel, šamiš, šent, švoh, topelt, trucig*. Ker se pojavljajo razmeroma pogosto, lahko sklepamo, da so bili ustaljeni v govorjenem deželnem jeziku; tudi v pisnem jeziku izkazujejo izjemno dinamično rabo. Nekateri so brez pomoči slovničnih morfemov (konverzija) prevzeli skladijsko vlogo prislova, npr. *flisig, glih, redle, žiher, žleht*, v nekoliko manjši meri nesklonljivega samostalnika, npr. *gmajn,*⁵ *falš, fraj/frej*, celo povedkovnika, npr. *falš, fraj*. Če so postali tvorbeno produktivni, so se začeli tudi pregibati. Na drugi strani so nepregibnost ohranili redki domači pridevniki, po izvoru prislovi iz predložnozvezne podstave, npr. *poredi* (Dalmatin), *posebi* (*po sebi/posebi*), *soseb, zadosti*.

2 Pri raziskovanju pridevniških tvorjenk se naravno zastavlja vrsta vprašanj: katere besedotvorne vrste se pojavljajo, kateri so najbolj produktivni tvorbeni postopki in tvorbeni modeli, kakšno je razmerje med produktivnostjo tvorbe in pogostnostjo rabe tvorjenk v besedilih, kateri so bolj, kateri manj produktivni (arhaični) obrazilni morfemi in kakšna so konkurenčna razmerja med njimi. Zanima nas, katere besedotvorne pomene so izražali predponski, medponski in priponski obrazilni morfemi, ali so bili rabljeni nevtrarno ali stilno zaznamovano. Pozornost so vzbudile novotvorjenke, mnoge med njimi so bile le poskusne tvorjenke, ki so jih protestantski pisci uvajali pri prevajanju in prirejanju tujejezičnih ali pri oblikovanju samostojnih besedil. Zanimajo nas sopomenska in večpomenska besedotvorna obrazila in njihova distribucija po besedotvornopomenskih kategorijah.

Poskusna klasifikacija tvorjenk po pomenskih kategorijah je pokazala, da zgodovinskega besedotvornega gradiva nikakor ne moremo analizirati ločeno od sobesedila.⁶

⁴ Zgledi *svetal, teman, krepak, mehak, gorak, šibak, težak, krotak* (pri Trubarju so zapisani tudi s hi-perkorekturnim zvonečim soglasnikom v izglasju, npr. *krotag*) opozarjajo na naglašene zadnje zloge. Kot sodobne pravopisne in pravorečne knjižne različice so izpričane tudi v SSKJ (1970–1991).

⁵ V pridevniški vlogi se je začel pregibati v dveh Trubarjevih delih (TT 1557 in TT 1581–82), medtem ko je v sedmih njegovih knjigah izpričan kot nepregiben. Tovrstni pridevniki so se v vlogi besedotvorne podstave vključevali v slovenske tvorbene postopke, npr. pri sestavljanju *prežleht* (nepregibno) in izpeljavi *žlehten, prežlehten* (pregibno).

⁶ To smo ugotavljali že pri besedotvorni analizi krščanskih terminov v tristoletnem razvojnem loku (Legan Ravnikar 2007b: 252, 2007c: 192–193, 2008b: 119–168). Opozorili smo tudi na nezanesljivost sklepanja o

Za prepoznavanje besedotvornega pomena tvorjenke lahko zadostuje že prilastkovna zveza, včasih je potreben širši sobesedilni okvir, celo vpogled v tematiko besedila, če želimo ugotoviti morebitno stilno zaznamovanost danega obrazilnega morfema. Besedotvornega pomena torej ni mogoče zanesljivo razložiti s pretvorbo v sinhrono določeno skladenjsko podstavo. Besedotvorni pomeni obrazilnih morfemov se namreč vedno ne prekrivajo s stanjem v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku.

V gradivsko jezikoslovno analizo smo sprejeli pridevniške tvorjenke iz samostalniške, glagolske, pridevniške in prislovne besedotvorne podstave. Razvrščali smo jih po besedotvornih pomenih in obrazilnih morfemih zanje. Pri večstopenjskih tvorjenkah smo pri določanju besedotvorne vrste upoštevali zadnjo stopnjo tvorbe, npr. *poldanji* smo uvrstili med izpeljanke s priponskim obrazilom **-nji**, ki je izvedena iz zloženke *poldan*.

2.1 V slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja se kot daleč najpogostejša besedotvorna vrsta pridevniških tvorjenk izkazuje navadna izpeljava iz samostalniške podstave. Zgledi izpeljank, ki so z izjemo citiranih odlomkov delno poknjiženi, izkazujejo raznolikost obrazilnih morfemov v večini pomenskih kategorij.⁷ Število po abecednem vrstnem redu nanizanih zgledov tvorjenk kaže na produktivnost tvorbenih modelov, krajšave posamičnih del, kjer se pojavljajo, in imena piscev⁸ pa opozarjajo na pogostnost rabe v besedilih 16. stoletja.

2.1.1 Besedotvorni pomen svojilnost posameznikov (čigav) izražajo naslednja priponska obrazila: **-ov** (*martrnikov, postojnov*), **-ev** (*pastirjev, pridigarjev, zlodjev*), **-in** (*hčerin, materin, očetin,⁹ očin, storkljin*), **-ji** (*božji, vražji*) in **-nji** (*gospodnji*). Skupinska svojilnost, splošna last ali pripadnost (kateri), povezanost s čim, podobnost, snovnost, obilnost, bolezenskost, se izražajo z bolj in manj produktivnimi priponskimi obrazilnimi morfemi, od katerih so se nekateri izkazali kot večpomenski.¹⁰ Poglejmo si nekaj zgledov. V pomenu povezanost s tem, kar imenuje samostalniška podstava, sta izpričani

besedotvorni podobi najstarejše knjižne leksike le na podlagi zapisov v rokopisnih slovarjih, ki so nastali do konca 18. stoletja (Legan Ravnikar 2007a: 285).

⁷ Besedilnovrstna omejenost bibličnih besedil ni zameglila pestrosti tvorbenih modelov in njihove konkurenčne rabe. Pri besedotvorni analizi tematsko zamejenega besedišča (npr. krščanske terminologije) pa je tvorbenih modelov manj, za nekatere pomenske kategorije jih skorajda ni (Legan Ravnikar 2003, 2007a, 2007b, 2007c, 2008b).

⁸ Če je naveden le Trubar ali le Dalmatin, pomeni, da je konkretna tvorjenka izpričana v enem ali več biblijskih prevodih prvega ali drugega prevajalca.

⁹ Svojilna pridevnika *očetin* in *očin* 'očetov' se pojavljata le v nebiblijskih besedilih: v zbirki ENE DVHOVNE PEISNI 1563 in v Trubarjevem delu HISHNA POSTILLA 1595, pri Felicijanu Trubarju (1595) in Janžu Tulščaku (1579), edino v Megiserjevem slovarju (1603) je izpričana različica *očen*. Poglejmo dva primera: »Kadar bi ona lhe enkrat ena Dezhla bila, taku je ona vľaj ena *Ozhetina* inu materina merdrarza, kateri Moifter Hansh ima lonati po nje saflushenju« (TPo 1595, I, 61). » /.../ kadar jeft domou pridem, vta pravi dum inu *Ozhino* deshelo, tam iftu bujle bode« (TPo 1595, III, 74). *Očin* se pogosteje pojavlja v pomenu očetovski, npr.: »Kadar my pak hočmo hudi biti, inu sa njegovo beľedo ne maramo, ni sa njegovo *ozhino* brambo inu fkarb njega nesahvalimo« (TPo 1595, III, 154). Izpeljanka *očetov* je izjemno redka, v biblijskih besedilih se s posamičnimi primeri pojavlja v TT 1557, TT 1581–82 (enaka zgleđa), DJ 1575 in DB 1584 (enaka zgleđa).

¹⁰ To lahko ugotavljamo tudi v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku (Toporišič 2000: 199–200).

priponski obrazili: **-ji**: *drevji**, *golobji*, *jastrebji*, *kačji*, *kozji*, *otročji*, *ovčji*, *ptičji*, *ribji*, *telečji*, *volčji*, *vrbbji*, in **-i** (*deteči*, *jagnječi*, *ločitvi*). Pomen skupinska svojilnost izkazujejo obrazilni morfemi: **-lji** (*bratovlji*, *sinovlji*, *škoflji*);¹¹ **-nji** (*sodnji*, prim. pravdna ali sodnja dolina, *sosejnji*); **-inji** (*golobinji*); **-ski**¹² (*človeški*, *evangeliski*, *grski*, *kamelski*, *mrtvaski*, *nembski*, *nunski*, *očinski*, *prazniski*); **-ški** (*človeški*, *grški*, *hrvaški*, *kmetiški*, *mrtvaški*, *vaški*); **-čki** (*človečki*, *grčki*, *hrvački*, *junački*, *kovački*); **-cki** (*človečki*, *hrvački*); precej je izpeljank s podaljšano osnovo: **-ovski** (*bratovski*, *hlapčevski*, *levitovski*, *sinovski*, *škofovski*); **-iski** (*hlapčiski*, *levitiski*); **-oven** (*cerkoven* (v enajstih delih), *de-loven*, *dežoven*, *rodoven*, *vojskoven*). Drugačne pomene imajo morfemi: **-avnat** (snov): *glazavnat*;¹³ **-ovnat** (obilnost): *bičovnat*, *ilovnat*, *pečovnat*; **-ovít** (obilnost): *rodovit*, *stanovit*, *strupovit*; **-enít** (*imenit*, *plemenit*). Zelo produktiven je bil model izpeljave z večpomenskim priponskim obrazilom **-en** [ən] (povezanost s čim, snovnost, izjemoma svojilnost posameznikov): *beseden*, *blaten*, *boršten*, *božičen*, *brumen*, *bučen* (< buča), *butaren*, *cveten*, *cvetničen* 'cvetnonedeljski', *čemeren* 'strupen', *činžen*, *čuden*, *dolžen*, *dušen*, *finkušten*, *fisen*, *glasen*, *glaven*, *gnojen*, *gnusen*, *grešen*, *grozen*, *grunten*, *gvalten*, *gvišen*, *hladen*, *hudoben*, *ječen* (< ječa, pri Dalmatinu), *kožušen*, *kristalen*, *krivičen*, *kropilen* (< kropilo), *krven*, *kunšten*, *kužen*, *lakomen*, *lakoten*, *lastovičen*, *ločen* (< lok), *lončen*, *lovpen* (< lovpa), *lušten*, *materen* (< mati, v šestih Trubarjevih delih in v KPo 1567), *masen* 'zmeren', *meden* ('medeninast' < med 'medenina'), *milosten*, *moliteven* (DB 1584), *mračen*, *mrzličen*, *nevesten* (< nevesta, v TT 1577 in TT 1581–82), *nujen*, *očen* (< oča) in *očen* (< oči v TL 1561 in TT 1581–82), *oblačen*, *oblasten*, *očesen* (DB 1584), *ofarten* in *oferten*, *ohcajten* in *ohcaten* (pri Trubarju), *ohceten* (pri Dalmatinu), *omotičen*, *požrešen* (< požreh), *opravilen*, *podoben*, *pogreben*, *pokoren*, *poroden* (< porod, porodni greh), *postaven* 'zakonit', *posten*, *pravden*, *pravičen* (v enajstih delih) in *pravicen* (TT 1557 in TL 1561), *priden*, *pšeničen*, *reven*, *rihten*, *roden* (< rod), *rosen*, *ruden*, *saboten*, *skrben*, *služaben*, *smešen*, *smrten*, *snežen*, *soden* (sodni dan), *solen* (solni steber), *solzen*, *sončen*, *spodoben*, *spoveden*, *srčen*, *srečen*, *strašen*, *studentčen*, *sveten* (svetna vrata), *svinčen*, *štalten*, *točen* (< toča), *truden*, *veren*, *vôden*, *voljen* (< volja), *vumen*, *večen*, *večeren*, *vežen* (< veža), *vinkušten* (v štirih delih, pri Trubarju in Dalmatinu, prim. *finkušten* v DB 1584) in *vinkunšten* (TT 1557 in TT 1581–82), *vmetalen* (< vmetal) in *vmetelen*, *vodeničen*, *vogalen*, *vraten* (< vrat), *vročén* (< vrok 'urok'), *vrten*, *všesen* in *vušesen*, *zahvalen*, *zapoveden* (< zapoved), *zastopen* (< zastop), *zgovoren* (< zgovor), *zgovorjen*,¹⁴ *zložen* 'složen', *zlaten* (zlatna vaga), *zmasen*, *žalosten*, *žejen*, *železen*, *željen* (< želja), *žiten*, *živinski*, *životen*. Bistveno manj je zgle-

¹¹ Tvorbe na *-jъ* < *-io* kažejo na praslovansko dediščino, npr. še: *jagnječi* (Trubar), *dauidovlji* (Krelj) (Bajec 1952: 8).

¹² Izpeljanke na *-ski* so lahko tudi kakovostni pridevniki: *norski*, *peklenski*, *prešuski/prešuški*. Jezikoslovna analiza številnih pridevniških tvorjenk na *-ski*, *-ški*, *-čki* in *-cki* je bila opravljena v samostojni raziskavi (Legan Ravnikar 2008a), zato so na tem mestu navedeni le vzorčni zgledi.

¹³ Pomenska nediferenciacija je ponovno razvidna iz konkretne rabe: »Inu lîm vidil, kakòr enu *glashovu* Morje s'ognjom smelhanu, inu te /.../ de fo itali na tem *glashaunatim* Morzej, inu fo imèli Boshje Arfe« (DB 1584, III, 146b).

¹⁴ V TP 1566 je izpričan pridevnik *zgovorjen*: »[*Kristus*] fuelyko zhaftio femkai naprei gre, de ie leip, f'gourien, lipu oblizhen inu opravlén« (TPs 1566, 85a). »Criftus ie lubefniu inu f'gourien« (TPs 1566, 86a).

dov z naglašeno različico: **-én**: *brončen, cerkven* (TT 1557 in TT 1581–82), *iglen* (< igla, iglena vušesa v TT 1557 in TT 1581–82), *kostén* 'koščen' (Dalmatin), *mesén, prstén* (< prst ž), *trstén, vodén, voglén* (< vogel). Snovnost, povezanost s čim izkazujejo priponski morfemi **-ov/-ev**: *glinov, orehov, brinjov* in *brinov, dežov/dežev, poldnev, polnočev, trnov* in *trnjev*; **-in**: *figin, trobentin*;¹⁵ **-n**: *cedern, coprn, srebrn, vogeln*. Besedotvorni pomen v obilni meri, v velikem številu imajo priponska obrazila **-ât**: *glavat, ilovat*,¹⁶ *možat*, (izjemoma snov) *usenjat* 'usnjen', *rogat, kamenat*; **-av**: *gobav*,¹⁷ *grbav, grintav, krastav, vraskav*; **-áv**: *krvav*; **-äv**: *šegav*; **-ív**: *črviv, lažniv, milostniv, plesniv, plešiv, ljubezniv, gnadiv, milostiv, prijazniv* (< prijazen ž) in *prijazljiv* (DJ 1575); **-ast** (tudi povezanost s čim): *goljufast, grbast, grčast, pikast, pirhast, plešast, puklast, skominast, špičast*; **-ljiv**: *dobrotljiv, gndljiv, hotljiv* (< hot, DB 1584) in *hočljiv* (TT 1577 in TT 1581–82), *prijatljiv* (Trubar), oblikoglasne različice *sramotljiv* (TT 1577) in *sramožljiv* (DB 1584), *sramežljiv* (DJ 1575), *strašljiv* in *strahšljiv* (DB 1584-Reg 3). Snovnost izražajo morfemi: **-nat**: *dimnat, oljnat, slamnat, vogalnat* (TL 1567) in *vogelnat* (TT 1581–82), *žimnat*; **-ít**: *kamenit*; **-ast**: *cinast, coklast, glinast, žimast*; **-av**: *cedrav, karmežinav, murvav*,¹⁸ **-an**: *židan*; **-o**: *zlat*.

2.1.1.1 Zanimivo bi bilo podrobneje raziskati pridevniške izpeljanke iz samostalniške podstave z vsakokratnim priponskim obrazilom. Iz praktičnih razlogov smo se omejili na priponski obrazilni morfem **-ov** s preglašeno različico **-ev** in besedotvornopomenske kategorije: individualna svojilnost (*čigav*), povezanost s čim (*kateri*) in snovnost. Znano je, da se je pod vplivom prevodnih predlog (nemščina, latinščina), nato pa po analogni tvorbi v različnih jezikovnozgodovinskih obdobjih namesto pridevniških izpeljank z obrazilom **-ov** ali različico **-ev** oblikoval svojilni roditelj samostalnika, običajno s predlogom *od*.¹⁹ Zato število tovrstnih pridevniških tvorjenk ni tolikšno, kot bi glede na produktivnost tvorbe v današnji slovenščini morda pričakovali. Na konkretnih zgledih, pri nepričakovanih pojavitvah tudi v sobesedilni rabi, smo izpostavili značilnosti

¹⁵ Izpričani sta konkurenčni besedotvorni varianti *figov* (v sedmih besedilih, pri Trubarju in Dalmatinu) in redkeje *figin* (*figinudreuu* v TT 1557 in TT 1581–82). Enkratna pojavitev prilastkovne zveze *trobentin* glas (DB 1584) se nadomešča z zvezo *trobenten*/trobentni** glas (izpričani so le odvisni skloni), *trobentno* leto (DB 1584), medtem ko je pri Trubarju izpričana zveza *trobentarski* glas (TPs 1566).

¹⁶ Drugostopenjski tvorjenki *ilovat* in *ilovnat* (< ilov < il, ilo) pomensko nista diferencirani, kar dokazuje raba v sobesedilu: ».../ njegove Noge fo bile en dejl shelesne en dejl yllovate« (DB 1584, II, 96 a), »Inu de fo Pèrtlje na njega nogah en dejl shelesni, inu en dejl yllovnati bily« (DB 1584, II, 96 a). V biblijskih besedilih je prevladala besedotvorna različica *ilovnat*.

¹⁷ V zgledih *gobav* < *gobov*, *grbav* < *grbov*, *grintav* < *grintov*, *krastav* < *krastov*, *vraskav* < *vraskov* 'zguban, zgrbljen' ima obrazilni morfem **-av** pomen 'bolezen, zdravstvene težave'. Zapis z **-ov** v 16. stoletju je posledica vpliva moderne vokalne redukcije.

¹⁸ Prim. *cedrav* in *cedrov*, *jograv* in *jogrov*, *karmažinav* in *karmažinov*, *murvav* in *murvov*, *žalhav* in *žalbov*.

¹⁹ Jezikovnozgodovinsko raziskavo o kategoriji svojilnosti v čakavskem, hrvaškem štokavskem in kajkavskem knjižnem jeziku, posebej tudi o brezpredložnem in predložnem posesivnem genitivu, je objavila L. Hudeček (2006). V zvezi z jezikovno normo hrvaških protestantov avtorica z rezultati svoje raziskave pritrjuje predhodnim jezikoslovcem, ki med drugim opozarjajo na pogosto rabo posesivnega genitiva namesto svojilnega pridevnika zaradi vpliva latinskih in italijanskih predlog, upoštevajoč tudi vzor slovenskih in nemških tiskov (2006: 81–84).

izsamostalniških izpeljank na **-ov/-ev**, ki razkrivajo nekatere tipološke lastnosti besedotvorne tvorbe v 16. stoletju.

2.1.1.2 Opazna tipološka posebnost tvorjenk je nihanje v soglasniški premenjenosti (palatalizacija, jotacija, asimilacija, disimilacija, analogija, krnitev) in nepremenjenosti v izglasju besedotvorne podstave ali v priponskem obrazilu oz. na morfemskem šivu. Na izbranem vzorcu pridevniških izpeljank iz samostalniške podstave na **-ov** je aktualna premena samoglasnika po preglasu. Svojljnost za moški spol, povezanost s čim in snovnost (neživo) je najpogosteje izražal priponski morfem **-ov** s preglasno različico **-ev**, če se podstava končuje na *c, j, č, ž, š*. V besedilih 16. stoletja obrazilna morfema izkazujeta neustaljeno rabo. Le pri dveh petinah zglede, ki so v sodobnem knjižnem jeziku dosledno premenjeni, je samoglasniška premena sprejeta v knjigo, npr. *hlapcev* in *hlapčev*, *juncev*, *junicev*, *kostanjev*, *kožerjev* (prim. *kožove* suknje v TC 1550), *lončarjev*, *lorberjev*, *nadopirjev*, *pastirjev*, *pridigarjev*, *ptičarjev*, *stričev*, *trnjev*, *zlodjev*, *željev* (željevi lušti v TL 1567 in TT 1581–82),²⁰ *žolnerjev*. Skoraj enak delež predstavljajo izpeljanke, pri katerih se pod vplivom govornega jezika 16. stoletja (knjižne korekture v 19. stoletju) neenakovredno izmenjujeta obrazilni morfem **-ov** in preglasna različica **-ev**, npr. *cesarjev* (6) in *cesarjov* (TT 1581–82), *dežev* (TT 1557 in TT 1581–82) in *dežov* (TPs 1566), *farbarjev* (1x) in *farbarjov* (1x), *farjev* (Trubar v treh delih in DB 1584) in *farjov* (DB 1584), *glažov* (DB 1584) in *glažev* (Trubar v petih delih), *jazbečov*, *jazbečev* in *jazbecov* (vse v Dalmatinovih delih, po 7x, 6x in 1x), *hudičev* (v desetih biblijskih prevodih) in *hudičov* (DB 1578), *kraljev* (v devetih prevodih) in *kraljov* (v štirih prevodih), *kruljev* (v petih prevodih) in *kruljov* (TT 1577), besedotvorne variante drugostopenjskih izpeljank *norčov*, *norčev* in *norcov* (vse pri Dalmatinu, po 3x, 2x in 2x), *polnočev* (DB 1584, 7x) in *polnočov* (enkratna pojavitev v DB 1584), *papežov* (v petih biblijskih besedilih) in *papežev* (DB 1584). Pri petini zapisanih zglede se je raba dosledno nevtralizirala, tako pri Trubarju, npr. *centurijov*, *kecarjov*, *madežov*, *pogačov*, *šacov*, *zarjov*, kot pri Dalmatinu, npr. *marmorov*, *mečov*, *prijateljov*. Največji delež nepremenjenosti v priponskem obrazilu je izpričan pri mlajših prevzetih besedah, pri nekaterih od njih se premene še niso zgodile niti v sklanjatvenem vzorcu, npr. pri *marmor*, *-a* ni prišlo do jotacije (*r > rj*). V biblijskih besedilih so izkazani še drugi zgledi izpeljank na **-ov**, pri večini različic na **-ev** niso razvojno upravičene niti pričakovane: *arcatov*, *baziliškov* (< bazilišk), *drakonov*/*drakunov*, *evangelijov*, *evangelistov*, *faraonov*, *farizejov* in *farizeov*, *firštov*, *fladrov*, *glinov*, *grozdov*, *ječmenov*, *jesenov*, *jogrov*, *jutrov*, *kecarjov*, *kozlov*, *lažnov* (enkrat se pojavi v TL 1561, ustaljena konkurenčna izpeljanka je *lažniv*), *levitov*, *levov*, *ljubeznov* (enkratna pojavitev v TT 1557, ustaljena tvorjenka je *ljubezniv*), *malikov*, *martrnikov*, *menihov*, *mozgov*, *murov*, *očetov*, *olikov* (Olikova gora), *onihov*, *orehov*, *orlov*, *oslov*, *ovnov*, *palmov* (< palm in palma), *postojnov*, *psalmov*, *rabeljnov*, *rizov* (< riz), *safirov*, *satanov*, *slonov*, *smrekov*, *svetnikov* 'sveti', *škorpijanov*, *škrlatov*, *šotorov*, *štravsov*,

²⁰ Izpeljanka *željen* se pojavlja v prilastkovnih zvezah, kot željna sobota, željna drevesa, željna ali draga dežela, željne reči. Izkazuje se vsaj v pomenih 'zaželen' in 'poželjiv': »Satu fe tu iftu mejftu imenuje: Grobi tiga shelenja, ker fo ondukaj ta folk, kir je *shelan* bil, pokoppali« (DB 1584, I, 85 a). »Sakaj on bo eniga Boga Boga /.../ zhaftil, s'Slatom, frebrom, shlahtnim kamenjem inu s'*shelnimi* rizhmy« (DB 1584, II, 103a).

tepigov (tepigovi možje, pri Dalmatinu hudobni možje), *vojskov* (vojskovi glasovi v TT 1557 in TT 1581–82), *ženinov*, *ženfov*, *žveplov*. Zgledi rabe besedotvornih različic so potrjeni tudi v enakem sobesedilnem okviru ter izpričani pri Trubarju in Dalmatinu:

Inu on je šturil eno odejo zhes to Vtto, is erdezkhkaftih Ounovih kosh, inu zhes toifto she eno odejo is *Iasbizhiovih* kosh (DB 1584, I, 59b). Odeja is erdezkhkaftih *Iasbiziovih* kosh (DB 1584, I, 52a). Kadar fe vojпка vsdigne na pot, taku ima Aaron inu njegovi Synuvi notèr pojti, inu ta Pèrt doli fneti, inu Skrinjo tiga Prizhovanja v'njega obiti, inu vèrhu djati to Odejo is *Iasbizhevih* Kosh (DB 1584, I, 80b). Satu kir fo vidili de ie enu lipu deite bilu, inu fe ne fo bali te *kraleue* prepuuidi (TT 1581–82, 298). Pole, kateri mekak guant noffio, fo *vkralouih* hifhah (TT 1581–82, 42).

2.1.1.3 Druga značilnost tvorjenk 16. stoletja, ki priča o še neozaveščenem slovenskem besedotvornem sistemu, je, da se na isto besedotvorno podstavo razvrščajo tudi poskusna obrazila. Jezikoslovna analiza je pokazala, da se namesto pričakovanega **-ov/-ev** nepričakovani obrazilni morfolni praviloma pojavljajo pri Trubarju. Tovrstni posamični zgledi tvorjenk kažejo na poskusnost in hkrati živ ustvarjalni trud pisca prve slovenske knjige. Različice se pojavljajo v istih besedotvornih pomenih, kar dokazuje raba v enakih ali podobnih besednih zvezah. Premoč so dosegle bolj konkurenčne tvorjenke. Naj naštejemo nekaj zgledov: *cedrav* (stena, hiša pri Dalmatinu) in *cedrov* (stebri, trami, deske, les, hiša, tabelnice), *cedern* (drevje v TPs 1566) in *cedrski* (drevo, drevje v TPs 1566), *dežov* (TPs 1566) in *dežoven* (TPs 1566 in DB 1584), *glažev* (v štirih Trubarjevih delih, npr. glaževa pugša žalbe) in *glažen* (pugša v TT 1557 in TT 1581–82), *glažov* (morje pri Dalmatinu) in *glažavnat* (morje pri Dalmatinu), *glinov* (posode pri Trubarju) in *glinast* (lonec pri Dalmatinu), *kačov* (nih repi so bili kačovim glih v TT 1577 in TT 1581–82) in *kačji* (v šestih delih, pri Trubarju in Dalmatinu), *modrasov* (strup, rod, žolč) in *modrasovski* (strup), *oblakov* (steber pri Dalmatinu) in *oblačen* (steber pri Dalmatinu in Trubarju) se frekvenčno izenačeno izmenjujeta, *pastirjev* (koča v TL 1561) in *pastirski* (uta v TT 1577 in DB 1584, koča, mavha), *pogrebov* (pri Trubarju) in *pogreben* (pri Dalmatinu in Trubarju), *prerokov* (šular, vuk, pismo), *prerokski* (beseda, pismo pri Trubarju) in *prerokovski* (beseda, enkratna pojavitev pri Dalmatinu), *sobotov* (po en zgled v TT 1557 in TT 1581–82) in *soboten* (v TT 1557, DB 1578, TT 1581–82 in DB 1584), *figin* (v TT 1557 in TT 1581–82) in *figov* (v sedmih delih, pri Trubarju in Dalmatinu), *papežen* (CO 1564) in *papežov* (v štirih Trubarjevih delih in DB 1584), *teletov* (teletova inu kozlova kri v TT 1577), *telski* (telska inu kozlova kri v TT 1577 in TT 1581–82) in *telečji* (telečja inu kozlova kri v DB 1584). Da je potrebno preveriti vsak primer besedotvorne različice posebej, nam kažejo zgledi, kot *lončarjev* (hiša, roka v DB 1584) in *lončarski* (šajba), *ptičarjev* (roka v DPr 1580) in *ptičarski* (motvozi v DB 1584), *žlahtov* in *žlahten* (v TL 1567 in TT 1581–82), kjer so pari priponskih obrazil pomensko različni. Besedotvorni pomen vsakega obrazila izkazuje raba tvorjenke v sobesedilu:

Potle on nim odgouori, inu prauī, kateri ie ta umei uami, katerimu bi en ofēl oli en uoll ueno shuferno padel, debi ga on fdaici uunkai ne uslekal ob *Sobotouim* dneui (TT 1557, 214). Inu na en *Sobotni* dan, kadar fo ty Mlaishi vkupe bili prishli ta kruh lomiti (TT 1581–82, 569). Inu ta kir ie bil mertou gre vunkai, inu ie imel roke inu noge fuefane *spogrebouimi* plinizami (TT 1557, 296). Inu ta mērtvi je vunkaj prifhāl, svesan *s'pogrebnimi* rutami, na nogah inu na rokah (DB 1584, III, 54a).

Prim. Inu poleg Laodicea ie doftih leipih Ouaz, kir fo lepe farbe, *shlahtno* volno imaio (TL 1567, 33a). /.../ inu de ti tim enim dash nafnane, de drigazhi ne vuzhe, inu de ne rodio fa bafne, inu fa *shlahtoue* Regishtre, kir nigdar konza nemaio (TL 1567, 59a).

Pomensko nediferencirani obrazilni morfemi so večkrat izpričani pri (poskusni) tvorbi besed s prevzeto podstavo, kar je značilnost Trubarja in Dalmatina:²¹ *faraonov* (hči, hiša itd. pri Dalmatinu in Trubarju) in *faraonski* (pokora v TT 1577), *jograv* (enkrat izpričano v TT 1557), *jogrov* (v petih Trubarjevih delih) in *jogrski* (v šestih Trubarjevih delih), *karmazinov* (DB 1584) in *karmažinov* (v DB 1578 in DB 1584), *karmežinov* (v DB 1578 in DB 1584), *karmažinav* (DB 1584),²² *kecarjov* (vuk pri Trubarju) in *kecarski* (vuk pri Dalmatinu, menih, človek pri Trubarju), *murov* (dežeze pri Trubarju) in *murski* (dežeze pri Dalmatinu), *krištalov* (morje v TT 1577) in *krištalen* (jaspid v TT 1577 in TT 1581–82), *murvov* (enkratna pojavitev v DB 1584) in *murvav* (štirikrat v DB 1584), *pridigarjev* (velika oblast v TT 1577, pravi vuk v TL 1567) in *pridigarški* (stan v TT 1557), *škrlatov* (suknja, odeja), *žemljov* (zloženko Semelnopfer je Dalmatin prevedel s prilastkovno zvezo *Shemlou offer*), *žolnerjev* (družba v TT 1557 in TT 1581–82) in *žolnerski* (stan, altman v TT 1557 in TT 1581–82). Najbolj povedni so zgledi v sobesedilu:

Mi vtih vfeh *Iograuih* inu S. Petra inu S. Paula Pridigah, /.../ druga Vuka, druge Vere, ne druge Boshye slushbe, kir bi oni bili vuzhili oli Verouali, ne najdemo (TT 1557, ff 4b). Inu de fe imamo letiga Prerokouiga inu *Iogrouiga* Vuka dershati inu slushati (TT 1557, gg 2a). /.../ de ty ludie po vfm fueitu tim nih *Iogerskim* pridigom bodo fdaici volni inu pokorni (TR 1558, a 3a). /.../ ta ifti gledai, de on ta celi Catehifmus, To *Iogersko* Vero, Ta Ozhanash, /.../ dobru fina inu prou faftopi (TR 1558, R b).

2.1.1.4 Naslednja značilnost, poudarjeno Trubarjeva, je časovno zaznamovana raba nekaterih obrazilnih morfemov. Tovrstni zgledi, ki so posledica trdne vpetosti v katoliško obredno tradicijo, se v manjšem obsegu pojavljajo tudi pri Dalmatinu, npr. *očin*, *škoflji*, *sinovlji*. Pri Trubarju se ne potrjuje le arhaičnost posameznih leksemov, na kar je bilo že večkrat opozorjeno (Orožen 1996), temveč tudi arhaični neproduktivni obrazilni morfemi za določene pomenske kategorije. Za besedotvorni pomen individualne in kolektivne svojilnosti so to priponska obrazila: **-ji** (*božji*, *hlapčji*, *otročji*, *tkalčji*, *vražji*), po jotacijski spremeni **-lji** (*škoflji* 'škofovski'), s podaljšano osnovo **-ovlji** (*bratovlji*, *sinovlji*), **-ljev** (*škofljev* 'škofov'), **-nji** (*gospodnji*), **-i** (*deteči*, *otročji*), **-in** (*očin* v osmih delih, izpričan tudi v besedotvornih pomenih povezanost in podobnost).

²¹ Bajec (1952: 7) navaja, da so že v starocerkvenoslovanščini svojilne pridevnike delali s formanti **-ovъ**, **-ьень** in **-ьскъ**, prav pri lastnih imenih in tujkah se pogosteje rabi **-ovъ**.

²² Prim. *karmazin* (DB 1584), *karmažin* (v treh Trubarjevih delih in DB 1584), *karmezin* (DB 1584), *karmežin* (TT 1557, DB 1578, DB 1584).

Razlikovalne besedotvorne pomene prepoznavamo v besedilnih okvirih:

Inu ta ifti Ioger ie bil fñan timu shcofu, inu on gre noter Siefufom uta *shcofli* Palazh (TT 1557, 327). Tedai ie Simon Peter en mezh imel inu ga isdere, inu udari tiga *shcofliga* hlapza, inu nemu odfeca nega deftnu uhu (TT 1557, 316). Ieft ne fem. Praui knemu eden is tih *Shcofleuih* hlapceu, friz tiga, katerimu ie bil Peter tu uhu odfecal (TT 1557, 317).

Sakaj pole, vse dulhe fo moje: *Ozhina* dulha je taku dobru moja, kakòr *Synoula* dulha: katera dulha grélni, ta ima vmrèti (DB 1584, II, 67b). Glejte, vse duše so moje: tako *očetova* duša kakor *sinova* duša, moji sta (SP 1997, 663). Sakai taka shtraifinga nei ena Rabelska shtraifinga, katera ednimu ta shiuot cilu ulame, temuzh ena *Ozhina* shtraifinga, de tu deite vezh ne krade (TO 1564, 144b).

Sakaj vy néfte en *hlapzhji* Duh prejeli, de bi fe morali supet bati: temuzh vy fte en *Otrozhji* Duh prejeli, fkusi kateriga my klizhemo: Abba, lubi Ozha (DB 1584, III, 85a). Sakaj vi nefte tiga *hlapzeviga* Duha pryeli, de bi fe vi imeili fpet bati, Temuzh vi fte pryeli tiga *Otrozhiga* Duha, skufi kateriga mi vpyemo, Abba, Ozha (TT 1560, 13a).

2.1.1.5 Znano je, da so se pridevniške tvorjenke oblikovale tudi iz glagolske podstave: največkrat izpeljanke, nekaj je medponsko-priponskih zloženek, več spet sestavljenk (gl. sestavljanje s predponskim obrazilom **ne-** v nadaljevanju). Pri analizi smo upoštevali le tiste deležnike (t. i. pridevniške deležnike, deležniške pridevnike oz. trpne pridevnike), ki so se pomensko oddaljili od glagola. Naj naštejemo nekaj leksikaliziranih deležniških pridevnikov, ki smo jih razvrstili po razlikovalnih priponskih obrazilih: **-oč** in preglasna različica **-eč**, npr. *bogaboječ*, *boganeboječ*, *bogodopadeč*, *mogoč*, *prevroč*, *vroč*, *vsegamogoč*; **-l/-el/-èl**, npr. *osehel*, *uvel*, *vpal*, *vpičel*, *vsehel*, *vztek*, *zrasel*; **-ev**: *izkušev*, *prešustev*, *rezev* (TE 1555 in TT 1557); **-ív**: *odlašiv*; **-t**: *srdit*; **-an**: *cartan*, *kalan*, *pijan*, *znan*; **-en** in **-èn**: *grešen* (v desetih delih, kot deležnik le v DB 1584), *ločiten* (ločitni list pri Dalmatinu),²³ *napoložen*, *nareden*, *nucen*, *objeden* 'objesten', *okoren*, *pečen*, *podložten*, *polóžen*, *poróčen*, *poroden*, *prilóžen*, *rešen* (rešna kri), *rojen* (rojeni dan pri Trubarju), *sovrážen*, *vnucen* (v šestih Trubarjevih delih), *vrojen*, *vumen*, *zdražben*,²⁴ *zdražen* (Trubar: zdražni jeziki 'prepirljivi'). Po istih tvorbenih modelih kot izsamostalniški pridevniki so se oblikovali tudi mnogi pridevniki iz glagolske podstave. To so naklonski pridevniki za možnost, voljnost, nagnjenost: **-ljiv**: *cartljiv*, *darotljiv* (Dalmatin), *ferahljiv*, *odpustljiv* (Trubar), *opustljiv* (TT 1557), *pobegljiv*, *potrpežljiv*, *pozabljiv*, *prijetljiv*, *rodjiv* (DB 1578), *strohljiv*, *škodljiv*, *špotljiv*, *tadljiv*, *togotljiv* (Trubar), *trepetljiv* (TT 1557), *troštljiv*, *trpežljiv* (v sedmih Trubarjevih knjigah), *vragljiv*, *zanešljiv* (TT 1577), *zavidljiv* (Dalmatin); **-av** in **-áv**: *cagav*, *lajav*, *odlašav*, *opominjav* (Trubar), *prilizav*, *razdirav*, *skušnjav*, *smrkav*, *zahajav*, *zahvaljav*, *zapeljav*, *žalbav*; zgledi s podaljšanimi osnovami: **-alen**: *pometalen*, *vmivalen*; **-ilen**: *svetilen*; **-aven**: *opominjaven*, *spominjaven*, *zapeljaven*; **-iven**: *vnemiven*; **-eten**: *prezveten*; **-iten**: *rešiten*.

²³ Stalna besedna zveza *ločitvi list* (< list ločitve ali ločitva) je dosledno izpričana pri Trubarju. Iztočnica je nastavljena kot nedoločna oblika pridevnika.

²⁴ Prim. »Inu oni fo ga per tih *Sdrashbenih* Vodah referdili, De ie tudi ta Moifes reshale bil sa nih voloc« (TPs 1566, 195a). Prim. »Inu ony fo njega refsèrdili pèr krejgarfkih vodah« (DB 1584, I, 307a).

Nekateri primeri tvorjenk so se zaradi leksikalizacije v 16. stoletju zapisovali v enaki izrazni podobi, npr. *rojen* (rojenidan, prim. tudi rojenjski pri Trubarju). Ker gre za pomensko razlikovanje, je izraz *rešen* lahko pridevnik ('odrešilen') ali trpni deležnik ('odrešen').²⁵ Deležniki so se torej popridevili, pri čemer je za pomensko razlikovanje nekaterim izpadel polglasnik v odvisnih sklonih, lahko se je spremenil spol ali naglas, razlike so izpričane tudi v pisavi. Skupno jim je, da v tvorbenem postopku niso dobili pridevniških obrazilnih morfemov. Naj naštejemo nekaj zgledov (pridevnik : deležnik), npr. *prilóžen* 'priložnosten' : *priložen*, *polóžen* : *položen*, *zlóžen* 'složen' : *zložèn*, *sovražen* (< sovraž?) : *sovražèn*, *podlóžen* : *podložèn*, *poróčen* : *poročèn* 'izročèn', *posvétèn* : *posvčèn*,²⁶ frekventen zgled v desetih od dvanajstih biblijskih besedil v pridevniški in deležniški rabi *skríven* (rod. ed. skrivniga) : *skrivèn* (rod. ed. skriveniga), *snážen* (< snaga) : *snažèn* (< snažiti), *sramóten* : *sramotèn*, *zlóžen* : *zložèn*, *zmóten* : *zmotèn*. Razlikovalno priponsko obrazilo je potrjeno pri zgledih, ki so na eni strani tvorjeni iz samostalnika, na drugi strani pa iz glagola, npr. *hvalen* (v petih delih, pri Trubarju in Dalmatinu) : *hvaljen* (v osmih delih, pri Trubarju in Dalmatinu), *spoveden* (Trubar) : *spovedan* (Dalmatin), *zapoveden* (Trubar) : *zapovedan*, *zastopen* (v vseh biblijskih prevodih) : *zastopljen* (v štirih delih, pri Trubarju in Dalmatinu).

Izjemoma se je popridevljenim deležnikom, katerih izrazna podoba na prvi pogled ni prepoznavna kot pridevniška, kakor tudi nekaterim pridevniškim tvorjenkam iz glagola ali glagolske zveze, dodajalo tipično pridevniško priponsko obrazilo **-en**.²⁷ Konkurenčna raba različic kaže na živ proces, ki se je vršil v obdobju normiranja knjižnega jezika, ne samo pri deležnikih, temveč tudi pri tvorjenkah na **-av**, **-ov** ali tistih z ničtim priponskim obrazilom, npr. *prevzet* : *prevzetèn*, *pobit* : *pobitèn*, *opominjav* (v treh Trubarjevih delih) : *opominjavèn* (Dalmatin), *klagov* (Trubar) : *klagovèn* (Dalmatin).

Satu, kateri isvuna Cristufa druge poti k'Nebellam, ali odpufzhenja fvoih grehou drugdi izfheta ferahta to drago *refhno* kry Cristufevo (DB 1584, I, b). Vy fte sabftojn predani, vy imate tudi pres denarjeu *refhni* biti (DB 1584, II, 21a). Opominaj nje, de bodo Viudom inu Gosfopfzhini *podloshni* inu pokorni, k'v'fakimu dobrimu dellu pèrprauleni (DB 1584, III, 118b). /.../ dotle ty nega fourasniki bodo *podlosheni* kanimu podnushniku nega nug (TT 1581–82, 292).

2.1.1.6 Pridevniške izpeljanke iz prislova določajo prostorska in časovna pomenska razmerja v osnovnem in prenesenem pomenu. V besedilih 16. stoletja je tipično precejšnje nihanje v rabi predpovonskih in priponskih obrazilnih morfemov izprislovnih pridevnikov. Izmenjujejo se besedotvorne različice z razlikovalno podstavo, ki ne vpliva

²⁵ Prim. *rešen* in *rešiten* v pomenu 'odrešilen': *rešna kri*, *rešitni denarji*. Nekateri pridevniki so homonimni, npr. *ločen*: /lok/ in deležnik, *plamen*: samostalnik moškega spola in pridevnik (le v Trubarjevih knjigah) poleg *plamenski*, *pust*: samostalnik moškega spola in pridevnik. Več je zgledov enakopisnic, npr. *grob*: samostalnik moškega spola in pridevnik (tudi nepregiben), *prsten*: samostalnik moškega spola in pridevniška izpeljanka iz prst (ženskega spola), *voden*: *vóden*, *vodén* in *vóden*: dva pridevnika in deležnik, *pisan*: pridevnik in deležnik.

²⁶ V knjižnem jeziku 16. stoletja sta izpričani obe glagolski različici vidskih parov: *posvečiti* [posvetiti], *posvečovati* (le v Trubarjevih delih) in *posvetiti* [posvetím] (pri Trubarju in Dalmatinu), *posvetovati* 'posvečevati' (pri Dalmatinu).

²⁷ Prim. Bajec (1952: 12): *živoče dni*, *leskeč*, *čuječ(en)*, *molčēč(en)*, *vedēč(en)*. Toporišič (2000: 205) tovrstne tvorjenke uvršča med modifikacijske izpeljanke za jasnejšo uvrstitev besede med pridevniki.

na pomensko vrednost tvorjenke, kar prav tako kaže na tvorbeno produktivnost tvorjenk, po drugi strani pa na neustaljeno rabo v takratnem slovenskem jeziku. Primerjajmo nekaj zgledov: *dolanji* in *dolenji*, *notrnji* in *notranji*, *notršnji*, *notrašnji*, *notrešnji* in *notrišnji*, *prednji* in *sprednji*, *vnanji*, *vunanji* in *zvunanji*, *slednji* in *poslednji*, *goranji* in *gorenji*, *zgoranji* in *zgorenji*, *znotrašnji*, *znotrešnji* in *znotranji*, *jutrišnji* in *jutršnji* (le TT 1557, prim. *jutrnji*), *sadašnji*, *sedanji* (< Trubar: *sadajni*, *sadani*) in *sadanašnji* (enkratna pojavitev pri Trubarju). Iz zgledov lahko razberemo skromen izbor priponskih obrazil, ki jih dopolnjejo še naslednje izprislovne izpeljanke: **-nji** (*bližnji*, *današnji*, *poldanji*, *slednji*, *spodnji*, *srednji*, *zadnji*, *zgodnji*), **-šnji** (*včerašnji*, *zajstršnji*); le izjemoma se pojavljata obrazili **-en** (*obilen*, *zoseben*) in **-n** (*zoprn*). Izkazalo se je tudi, da niti Trubar niti Dalmatin načeloma ne uporabljata avtorsko tipičnih tvorjenih različic. Očitno so bili ti izrazi vsakdanjega sporazumevanja različni. Predvidevamo, da so se nekoliko razlikovali po narečnem ključu, nekatere novotvorjenke pa so se verjetno tvorile po analogiji. Poglejmo si primerjalno nekaj zgledov besedotvornih variant, ki se pojavljajo v enakem ali sorodnem besedilnem okolju:

Ty ifti fuie *vunane* inu *noterne* ozhi obrnite inu poštavite raunu le na famiga Criftufa (TT 1557, I 2a). /.../ v'tém *noternim* zhlovéki, de Criftus prebiva fkusi vero u'valhim ferci (DB 1584, III, 105b). Inu kadar bodo ony hotéli fkusi vrata tiga *notèrniga* Dvorifzha pojti (DB 1584, II, 82a). Inu on je mene dajle pelal fkusi ta Vrata pruti Puldnevi, na tu *notranje* Dvorifzhe (DB 1584, II, 80a). Inu fo bila ta Vrata, *notrašniga* Dvorifzha, pruti tém Vratam, katera fo pruti Pulnozhi inu jutru ftala (DB 1584, II, 80a). /.../ inu pelaj njega v'to *ner notrefhno* Kamro (DB 1584, I, 208a). /.../ de ony is tih *notrefhnih* luhtou inu shely, u'vunanje velike ferdamlive grehe nepadeio (DB 1584, I, c IVa). Inu svunaj, pred *notrifhnimi* Vratmi, fo bile Kamre sa Peuce, v'tém *notrifhnim* Dvorifzhi (DB 1584, II, 80a).

2.2 Na drugem mestu je potrebno omeniti postopek konverzije, ki se je izkazal kot zelo enostaven, funkcionalen, produktiven postopek tvorbe iz pridevniških besed znotraj besedotvornega pomena nosilec lastnosti ali stanja (živo). Prevladujoči postopek konverzije je posamostaljenje, izhodiščna beseda je določna oblika lastnostnega pridevnika, pri čemer imamo v mislih jezikovnosistemske in ne sobesedilno določnost.²⁸ Poleg pridevnikov in pridevniških deležnikov v določni obliki se je kot posebnost te dobe izkazalo, da so protestantski pisci v (manjši meri) samostalili tudi lastnostne pridevnike in deležnike v nedoločni obliki, npr. *domač*, *duhoven*, *imenit*, *majhen*, *močen*, *moder*, *nepameten* (Dalmatin), *neporoden*, (*ne*)*mogoč*, *neobrezan* (tudi pri sestavljenkah), *pameten*, *pečen*, *potrpežljiv*, *silen*, *sloboden*, *preprost*, *prost*, *ptuj*, *razumen*, *resničen*, *vragljiv*, *zastopen*, *žalosten*.²⁹ Samostalili so se tudi primerniki in

²⁸ Konverzni postopek se je naravno vpel v besedotvorni sistem slovenskega jezika. Tvorbenega pojava ne moremo brez pomislekov pripisovati nemškemu jezikovnemu (prevodnemu) vplivu, prej vzporednemu razvoju tvorbenih postopkov v obeh jezikih. Kako je bil ta postopek pogost tudi pri drugih besednih vrstah, razkriva prav besednovrstni popis vsega uporabljenega besedja v slovenskih biblijskih prevodih 16. stoletja (Merše (ur.) idr.: 2006). O tipih konverznih samostalnikov in merilih za ločevanje lastnostnih pridevnikov v določni obliki od posamostaljenih pridevnikov prim. Legan Ravnikar (2007c: 111–114, 2008b: 181–183).

²⁹ Na pojav je opozorila že Merše (2004: 17), gradivsko podrobneje pa predstavila Legan Ravnikar (2007c: 112–113). Pojav je bil zelo razširjen tudi pri sestavljenih glagolih, kjer je bilo kalkiranje eden od osnovnih načinov širitve slovenskega glagolskega besedja. O glagolskih kalkih s prislovno sestavino v vlogi predpone prim. Merše (2003: 81–103).

presežniki, npr. *ljubljiši, manjši, mlajši* (pomenski kalk iz nemščine), *veksi*. Postopku konverzije so bili podvrženi posamezni primeri vrstnih pridevnikov na **-ski** in **-ški**, npr. *gosposki, gosposka, moški, nemški*. Iz tovrstnih pridevnikov so se po konverziji oblikovali tudi prislovi, npr. *latinski, slovenski*, kar je spet posebnost zgodnje razvojne faze slovenskega knjižnega jezika (Legan Ravnikar 2008a). Naj navedemo primere v sobesedilni rabi, ki šele razkrivajo konverzno tvorbo:

Letu nej obeden Hlapez ni *Slaboden*: Letu nej obeden Mosh ni Shena (DB 1584, III, 103a). En *rasuman* vŕe špametio ſtury, en Norz pak norzhio resglaſtue (DPr 1580, 23b). Inu jeſt ſim vidil Nebu odpertu, inu pole, en bŕl Kojn, inu timu, kateri je na nym fedil, je bilu ime, *Svŕſt* inu *Rifnizhen*, inu ſodi inu bojuje s'pravizo (DB 1584, III, 149a).

2.3 Med produktivne tvorbene postopke pridevnikov razvrščamo tudi modifikacijsko sestavo. Sestavljenke predstavljajo opazen delež pridevniških tvorjenk.

2.3.1 Prevladujoče so sestavljanke s predponskim obrazilom **ne-** iz zanikanega glagola biti, npr. *nezrel* < ne biti zrel, ni zrel, *nepošten, nezdrav*. Praviloma gre za dvo- ali večstopenjske tvorjenke, ki so širile besedne družine. V besedotvorni podstavi je lahko pridevnik ali deležnik domačega in tujega izvora, katerega razlikovalna lastnost je ponovno nepregibnost, ki se pri nadaljnji besednodružinski širitvi opušča.³⁰ Medtem ko med pridevnike uvrščamo le tiste deležnike, ki so se pomensko oddaljili od glagola, besednovrstno kot pridevnike opredeljujemo tudi zanikane deležnike (Merše (ur.) idr.: 2006). Le-ti so se prav tako leksikalizirali, ne moremo pa jim pripisovati glagolske podstave, npr. pri zgledih s prevzeto podstavo: **nezvagati, *nezastopiti, necagav* in *necagljiv* (DB 1584), *nefalšan, negnadljiv, negvišen, neizgruntan* (Trubar), *nelušten* (Dalmatin), *nerajman* (Dalmatin), *neštalten* in *nevštalten* (Trubar), *nezastopen* (10) in *nezastopljen* (1), *nezvagan*. Prevladuje delež modifikacijskih sestavljenk z domačo podstavo, npr. *nepotreben, nesiten* 'nenasiten', *neskrben, nestrohnjen* (Trubar), *neveren, neverenski* (Dalmatin), *neverniski* in *neverniški, neverški, neveruječ, nevreden, nevučen, nezmasen, neznan, nepravičen, nečist, nepriden, nedelaven, neprijazniv* (Dalmatin), *neprestrašen, nepokoren* (besedna družina!), *nepopoln* (Trubar) in *nepopolnom* (Trubar in Dalmatin), *nemrtvački, nenavaden, nepameten, nepokojen, nekrščanski, nemil, nemočen, nmoder, nedolžen, neenak, negoden, nehvaležen, neporoden, neizveličanski, nebožji, neduhoven* (Dalmatin), *neduhovski* (Trubar), *nezakonski, nezmeren, nesvet, nevmetalen* (Dalmatin) in *nevmetelen* (Trubar), *netrpežljiv*,³¹ *nevumen, neprijeten, neslan, nesrečen, nestrohljiv*. V Dalmatinovi Bibliji je na tem mestu opaziti presenetljivo število pridevniških sestavljenk, ki brez modifikacije še vedno funkcionirajo kot deležniki: *nedopadeč, negovoreč, neizkušen, neizložen, nemaščovan, neodkriven, neodvrnjen, neomadežen, neoskrunjen, nepremaknjen, nepremenit, nepremenjen, nepreobrnjen, nepripravljen, nestrohnjen, nevmiven, nevmorjen, nevslisan, nezapuščen, nezaročen, nazaslužen*.

³⁰ Različici *nežiher* in *neziher* sta sprva nepregibna pridevnika (TT 1557), ki ju Trubar in Dalmatin v zreli dobi ustvarjanja začeta sklanjati in iz njega tvoriti višjestopenjske izpeljanke: *nežihern* (Dalmatin), *nežihrast, nežihrski*.

³¹ Tvorjenko *potrpežljiv* je zapisoval Dalmatin, medtem ko ima v istem pomenu nesestavljeno različico *trpežljiv* le Trubar.

2.3.2 Izstopajo tudi sestavljenke s predponskim obrazilom **pre-**. V Dalmatinovi Bibliji (1584) kot edinem viru med biblijskimi besedili je izpričanih veliko zgledov, npr. *prebrumen* (< preveč brumen), *prečist*, *prečuden*, *predrz*, *preganjav*, *preglobok*, *prehud*, *prehudoben*, *prelagek*, *premajhen*, *premekak*, *premiseln*, *premlad*, *premogoč*, *prenagel*, *prepravičen*, *presit*, *preslab*, *prestar*, *presvet*, *prešibek*, *pretesen*, *pretruden*, *prevbog*. S Trubarjem si delita zglede, kot *prebogot*, *predolg*, *pregrešen* (Trubar tudi *progrešen*), *prekunšten*, *premočen*, *premoder*, *preobilen*, *pretežek*, *pretrd*, *prevučen*, *prevelik*, *previsok*. Nekatere tvorjenke so le »Trubarjeve«, npr. *prenezmasen*, *prenizek*, *preoferten*, *preozek*, *prepoln*, *prehvalen*, *presvetel*.

2.3.3 Na domačo besedotvorno podstavo se pripenjata še dva tvorbeno aktivna predponska obrazilna morfema. Prvi je **pol(o)-**, kar izkazujejo zgledi rabe pri Dalmatinu in Trubarju: *polgnil*, *polmrtev* (TT 1557) in *pol mrtev* (TT 1581–82), *poloveren* (< polovično, na pol). Razlikovati je potrebno izpeljanke iz samostalniških sestavljenk (*poldan*, *poldne*, *polnoč*), npr. *poldanji*, *poldnev*, *polnočen*. Drugi obrazilni morfem je **ner-/nar-**, ki se rabi za tvorbo presežniške oblike pridevnika, npr. *narboljši*, *narposlednji* in *narposlednjiši*, *narprvi*.³² Naj iz vsakega od tvorbenih modelov navedemo po en zgled v sobesedilu:

Obtu leta Ioger vletim liftei veliko skerb, flis inu muio ima, kir bi rad te Iude od ftare kriue Vere inu *neifuelyzhanskih* Boshyh slushbi odulekal (TT 1577, 70). Nebodi *prepravizhen* inu *premodèr*, de neboh konzhan. Ne bodi *prehudoben*, inu ne bodi nor, de pred redom nevmèrjeh (DB 1584, I, 330a/b). Criftus fano *polouerno* kurbarsko sheno dolgu per eni shufhterni fidozh gouori (TT 1557, 264). Iefufoua *ner bulshi* shpendia ie, de bi dofti ludi skufi to pridigo tiga Euangelia hti prau i veri prishli (TT 1581–82, 372).

2.4 Na naslednje mesto uvrščamo modifikacijske izpeljanke. Izražajo večjo ali manjšo mero lastnosti pridevnika iz podstave (stopnjevanje): **-ši**, npr. *manjši*, *mlajši*; **-iši**, npr. *ljubljši*, *srebrniši*, *stariši*, *višiši*; približevanje k določeni lastnosti: **-kast**, npr. *rdečkast*; večalnost: **-ovit**, npr. *grozovit*, *strahovit*. Pridevniške manjšalnice in ljubkovalnice so iz biblijskih besedil izvzete, kar mora biti deloma povezano s tematsko zamejenostjo virov, medtem ko jih je med samostalniki kar nekaj (Legan Ravnikar 2007c: 203–204).

V dobi protestantizma posebej izstopa postopek tvorbe po analogiji, tako da so že oblikovani izpeljanki ali zloženci dodali obrazilni morfem **-en**, ki je najpogostejše priponsko obrazilo pridevniških tvorjenk. Oblikovale so se besedotvorne variante (redki izjemi sta *poglavit* in *strupovit*, z dodanim obrazilnim morfemom pa *čudnoviten* in *čudoviten*),³³ npr. *grozovit* (v enajstih delih) : *grozoviten* (Trubar), *imenit* (TT 1577, DB 1584) : *imeniten* (DB 1584), *stanovit* (v desetih delih) : *stanoviten* (v sedmih delih),³⁴

³² Če se so tvorili regularno ali niso imeli supletivne osnove, primerniki in presežniki pridevnikov v besednovrstnem popisu niso omenjeni (Merše (ur.) idr. 2006).

³³ Prim. Toporišič (2000: 205) in Bajec (1952: 12). Izpeljanke iz pridevnika ne spremenijo bistveno pomena; nekaj jih je bilo znanih že v stesl.: *bogatyнь*, *gnilyнь*, *zъlyнь* (Bajec 1952: 40).

³⁴ Med izrazoma *trd* in *trden* (oba izpričana v vseh dvanajstih biblijskih besedilih) pa je v 16. stoletju obstajala pomenska razlika kot v sodobnem knjižnem jeziku (SSKJ).

strahovit (DB 1584) : *strahoviten* (TO 1564), *svojevolj** (TPs 1566) : *svojevoljen* (TT 1557, TT 1560, DJ 1575), *svojovoljen* (DB 1584), *trdovrat* (v dveh Dalmatinovih delih) : *trdovraten* (v vseh štirih Dalmatinovih biblijskih besedilih), *zlob* (arhaizem, v treh Trubarjevih delih) : *zloben* (v sedmih delih). V to kategorijo sodita tudi dva para sestavljenk iz izpeljanih tvorjenk: *nerodovit* (v šestih delih) : *nerodoviten* (TL 1567) in *nestanovit* (DB 1584) : *nestanoviten* (TT 1557). Pri parih netvorjenk s tvorjenkami, kot so *očit* (zelo pogosto v enajstih biblijskih delih) : *očiten* (enkrat v TO 1564), *vesel* (v vseh dvanajstih biblijskih besedilih Trubarja in Dalmatina) : *veselen* (DB 1584) *zvest* (v vseh dvanajstih delih) : *zvesten* (enkratna pojavitev v TO 1564), je šlo le za enkratni poskus oblikovanja novotvorjenke po analogiji. Iz zgledov v sobesedilni rabi je razvidno, da ne gre za besedotvornopomensko modifikacijo, ampak za jasnejšo uvrstitev besede med pridevniki:

Ampak tvoja hišha inu tvoje Krajlestvu ima *stanovitu* oftati vekoma pred tabo, inu tvoj Stol ima vekoma obftati (DB 1584, I, 171b). Inu Salomo ie fedel na Stollu fvoiga Ozheta Davida, inu njegovu Krajlestvu je bilu filnu *stanovitnu* (DB 1584, I, 183b). Ieft fem vidil *fuieuole* Greshnike, inu me ie groflā bila, Sakai oni tiuh Belfed ne ohranio (TPs 1566, 225b). Inu ta Greh, kir ima fui fazhetig od Sludia inu od te Fray *fuieuolne* misli tiga peruiga zhloueka, ie vfe ludi perprauil (TT 1560, d 3a). Inu GOSPVD je k'meni rekāl: Ieft vidim, de je ta folk en *tèrdovrat* folk (DB 1584, I, 105b). Inu GOSPVD je k'Moseffu rekāl: Ieft vidim, de je tu en *tèrdovraten* Folk (DB 1584, I, 56 b). Od *vefseliga* tàr zhaftitiga fšanu teh Svelizhanih (DB 1584, I, X (2) IVa). Satu je tebe, ò Bug, tvoj Bug shalbal, *s'vesselim* ojlem, vezh kakòr tvoje tovarifhe (DB 1584, III, 127 b). Iest fim moj *veffelni* gvant flejkla, inu ta shaloftni (prim.!) gvant obleikla, inu hozhem h'timu vezhnimu vpiti préd inu préd (DB 1584, II, 176b).

2.5 Pridevniških medponsko-priponskih zloženek ni veliko, zato jih obravnavamo v sklepnem delu razprave. V skladenjski podstavi so glagolske zveze s samostalnikom ali prislovom ter zveze pridevniške besede in samostalnika. Različice kažejo na nove tvorbene poskuse: *belognojen*, *bogaboječ*, *boganeboječ*, *dobrovoljen*, *dvojjezičen* (TL 1567, TT 1581–82) in *dvojojezičen* (dvoj jezičen) (DB 1584), *edinorojen*, *hudokunšten*, *maloučen*, *maloveren*, *novrojen* (TE 1555 in TT 1557), *prvirojen* (TT 1577) in *prvorojen* (pri Dalmatinu in Trubarju), *samohvaležen*, *samoizvoljen*, *samomoder*, *samovoljen*, *sladkousten*, *velikanočen* (TPs 1566), *velikinočen* (TT 1557, TL 1561, TPs 1566, TT 1581–82) in *velikonočen* ((TE 1555, TT 1557, TL 1561, DB 1578, TT 1581–82, DB 1584), *visokočasten*, *visokohvalen*, *vrtoqlaven*. Zgled izpeljanke iz medponsko-priponskih zloženek v biblijskih besedilih 16. stoletja je *samopravičarski*. Primerjajmo zglede besedotvornih različic:

Ena *Velikanozhna* Huala inu Peifem te Ifraelske Cerque, Sa volo kir ie on no is Egypta zhudnu inu fylno roko ifpelal (TPs 1566, 208a). Na *velikinozhni* pondelik, is Diane tih Iogrou, 10 Capitula, 519 (TT 1581–82, ****7a). Sakai tu nashe *velikunozhnu* Iagne Cristus, ie fā nas offran (TT 1581–82, 72).

2.6 Pridevniške tvorjenke iz predložne zveze so izjemno redke, tudi njihova predponška obrazila so nerodna, npr. **na-**: *naglaven*, *naprsen*, **ob-/o-** z različicami v besedo-

tvorni podstavi: *obprešen* (TT 1557), *opresen* (v petih delih, pri Trubarju in Dalmatinu) in *oprešen* (TT 1581–82), **po-**: *popoten*, **pod-**: *podjarmov*, **pred-**: *predčerašnjim*, **prez-**: *prezdušen*, *prezkvasen*. Naj navedem le en zgled:

Inu tedai fo ty *obpreshni* dneui bili (TT 1557, 370). Inu tedai fo ty *opreshni* dneui bili (TT 1581–82, 526). Potle zhes dua dni ie imeila biti ta velikanuzh, inu ta Prasnik tih *oprešnih* kruhou (TT 1581–82, 200). Inu na petnaifti dan tigiiftiga Meifza ie prasnik tih *oprešnih* kruhou tiga GOSPVDA (DB 1578, 105b).

2.7 Pridevniških zloženk z enomorfemskim medponskim obrazilom v bibličnih besedilih 16. stoletja skorajda ni potrjenih: *hvalevreden*. Kalkirane rabe tipa *goripostaviti* med pridevniki praktično ni.³⁵

VIRI

- DB 1578 = Jurij DALMATIN, 1578: *BIBLIE, TV IE, VSIGA SVETIGA PISMA PERVI DEIL*. Ljubljana.
DB 1584 = Jurij DALMATIN, 1584: *BIBLIA*. Wittenberg.
DJ 1575 = Jurij DALMATIN, 1575: *JESVS SIRAH*. Ljubljana.
DPr 1580 = Jurij DALMATIN, 1580: *SALOMONOVE PRIPVVISTI*. Ljubljana.
TE 1555 = Primož TRUBAR, 1555: *TA EVANGELI SVETIGA MATEVSHA*. Tübingen.
TT 1557 = Primož TRUBAR, 1557: *TA PERVI DEIL TIGA NOVIGA TESTAMENTA*. Tübingen.
TT 1560 = Primož TRUBAR, 1560: *TA DRVGI DEIL TIGA NOVIGA TESTAMENTA*. Tübingen.
TL 1561 = Primož TRUBAR, 1561: *SVETIGA PAVLA TA DVA LISTY*. Tübingen.
TO 1564 = Primož TRUBAR, 1564: *CERKOVNA ORDNINGA*. Tübingen.
TPs 1566 = Primož TRUBAR, 1566: *Ta Celi Pfalter Daidou*. Tübingen.
TL 1567 = Primož TRUBAR, 1567: *SVETIGA PAVLA LYSTVVI*. Tübingen.
TC 1575 = Primož TRUBAR, 1575: *CATEHISMVS SDVEIMA ISLAGAMA*. Tübingen.
TT 1577 = Primož TRUBAR, 1577: *NOVIGA TESTAMENTA PVSLEDNI DEIL*. Tübingen.
TT 1581–82 = Primož TRUBAR, 1581–82: *TA CELI NOVI TESTAMENT*. Tübingen.
TPo 1595 = Primož TRUBAR, 1595: *HISHNA POSTILLA*. Tübingen.

LITERATURA

- Kozma AHAČIČ, 2007: *Zgodovina misli o jeziku in književnosti na Slovenskem: protestantizem*. Zbirka *Linguistica et philologica*; 18. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
Anton BAJEC, 1950, 1952, 1959: *Besedotvorje slovenskega jezika*. I *Izpeljava samostalnikov*. II *Izpeljava slovenskih pridevnikov*. III *Zloženske*. IV *Predlogi in predpone*. Ljubljana: SAZU.
France BEZLAJ, Marko SNOJ, Metka FURLAN, Simona KLEMENČIČ, 1976, 1982, 1995, 2005, 2007: *Etimološki slovar slovenskega jezika*. I/A–J, II/K–O, III/P–S, IV/Š–Ž, V/Kazala. Ljubljana: SAZU, ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša.
Adam BOHORIČ, 1987: *Arcticae horulae succisivae. Zimske urice proste*. Prevedel in spremno študijo napisal J. TOPORIŠIČ. Maribor: Založba Obzorja.
Ljudmila BOKAL, 1997: *Škrabčeva besedotvorna načela. Škrabčeva misel II*. Nova Gorica: Frančiškanski samostan Kostanjevica. 155–167.

³⁵ Prim. zglede pri glagolskih in samostalniških tvorjenkah in pri deležnikih, ki se niso leksikalizirali, v Merše 2003: 83–97.

- Anton BREZNIK, 1982: Pogreški pri nekaterih priponah. *Jezikoslovne razprave*. Zbral in uredil J. TOPORIŠIČ. Ljubljana: Slovenska matica.
- Matej CIGALE, 1860: *Deutsch-slovenisches Wörterbuch*. I/A–L, II/M–Ž. Laibach.
- Metka FURLAN, 1990: Etimologija in besedotvorje. *Slavistična revija* 38/4. 363–369.
- 2003: Podaljšava – praslovanski izpridevniški besedotvorni vzorec. Zbornik referatov za trinajsti mednarodni slavistični kongres, Ljubljana, 15.–21. avgusta 2003. *Slavistična revija* 51/Posebna številka. 13–26.
- Lana HUDEČEK, 2006: *Izricanje posvojnosti u hrvatskome jeziku do polovice 19. stoljeća*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Matija KASTELEC, Gregor VORENC, 1680–1710 [1997]: *Dictionarivm latino-carniolicvm*. Obrnjena verzija slovarja: J. STABEJ. Ljubljana: Založba ZRC, 1997.
- France KIDRIČ, 1919: *Die protestantische Kirchenordnung der Slovenen im XVI. Jahrhundert*. Heidelberg.
- Andreja LEGAN RAVNIKAR, 2003: Oblikovanje obredne terminologije v okviru normiranja slovenskega knjižnega jezika. *Slovenski jezik – aktualna vprašanja in zgodovinske izkušnje. Obdobja 20 – Metode in zvrsti*. Ur. A. VIDOVIČ MUHA. Ljubljana. 563–580.
- 2007a: Izglagolske krščanske terminološke tvorjenke v slovenskih nabožnih priročnikih do srede 19. stoletja. *Razvoj slovenskega strokovnega jezika. Obdobja 24 – Metode in zvrsti*. Ur. I. OREL. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 283–300.
- 2007b: Izpridevniški krščanski termini v knjižni normi do srede 19. stoletja. *Jezikoslovni zapiski* 13/1–2. 251–265.
- 2007c: Izsamostalniške krščanske terminološke tvorjenke v razvoju slovenskega knjižnega jezika. *Slavistična revija* 55/1–2. 191–209.
- 2007č: O konverziji kot postopku knjižne (terminološke) tvorbe pri slovenskih protestantskih piscih 16. stoletja. *Riječ* 13/2. *Časopis za slavensku filologiju*. 108–127.
- 2008a: Pridevniške tvorjenke na -ski, -ški, -čki in -cki in Trubarjevih in Dalmatinovih prevodih biblijskih besedil. *Prodorne in preroške misli 16. stoletja : konferenca ob petstoletnici rojstva Primoža Trubarja*. Ur. B. BOŠNIAK, B. VIČAR. Zora. Maribor: Slavistično društvo Maribor. (v tisku)
- 2008b: *Slovenska krščanska terminologija: od Brižinskih spomenikov do srede 19. stoletja*. Zbirka Lingua Slovenica; 4. Ljubljana: Založba ZRC, SAZU.
- Fran LEVEC, 1878: Die Sprache in Trubers »Matthaus«. *Jahres bericht der Staats-Ober-Real-schule in Laibach für das Schuljahr 1878*. Ljubljana. 3–43.
- Fran LEVSTIK, 1858 [1956]: Napake slovenskega pisanja. *Zbrano delo* 6. Ljubljana, 1956. 38–88.
- Martin LUTHER, 1545 [1974]: *Biblia, Das ist die gantze Heilige Schrift. Deutsch auffß new zuge-richt*. Wittenberg 1545. Deutscher Taschenbuch Verlag. München, 1974.
- Hieronymus MEGISER, 1603 [1977]: *THESAURUS POLYGLOTTUS*. Slovensko-latinsko-nemški slovar. Izpisal in priredil J. STABEJ. Ljubljana, SAZU, 1977.
- Majda MERŠE, 1984: *Besedotvorna in semantična struktura glagola v jeziku Jurija Dalmatina*. Magistrska naloga. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- 1986: Predponška glagolska tvorba in njen vpliv na skladenjsko okolje v jeziku Dalmatinove Biblije. *Družbena in kulturna podoba slovenske reformacije*. Ur. D. DOLINAR. Ljubljana: SAZU. 87–97.
- 1988: Besedotvorni pomeni izsamostalniških glagolov v Dalmatinovi Bibliji. *Slavistična revija* 36/4. 375–397.
- 1989a: Izpridevniški glagoli v Dalmatinovi Bibliji. *Slavistična revija* 37/1–3 (Riglerjev zbornik). 189–200.
- 1989b: Raba izsamostalniških glagolov in nadomestnih besednih zvez v Dalmatinovi Bibliji. *Zbornik razprav iz slovanskega jezikoslovja*. Ur. F. JAKOPIN. Ljubljana: SAZU. 149–162.

- 1990: Jezikovne spremembe v Trubarjevih prevodih Nove zaveze. *Razprave – Dissertationes* XIII. Ljubljana: SAZU. 163–179.
 - 1995a: Kongruenz und Divergenz der Übersetzung von Verben in der Dalmatinschen und Lutherschen Bibelübertragung. *Ein Leben zwischen Laibach und Tübingen : Primus Truber und sein Zeit : Intentionen, Verlauf und Folgen der Reformation in Württemberg und Innerösterreich*. Sagners slavistische Sammlung 24. München: O. Sagner. 492–510.
 - 1995b: *Vid in vrstnost glagola v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja*. Ljubljana: SAZU, Razred za filološke in literarne vede.
 - 1996: Produktivnost predpon pri tvorbi vidskih parov v jeziku slovenskih protestantskih piscev. *Razprave – Dissertationes* XV. Ljubljana: SAZU. 65–78.
 - 1998: Primerjava besedja Kreljeve in Juričičeve Postile. *Vatroslav Oblak. Obdobja* 17. Ur. A. ŠVIC-DULAR. Ljubljana. 217–231.
 - 2003: Glagolski kalki v zgodovini slovenskega knjižnega jezika (prevzemanje, raba in primerjava s stanjem v slovanskih jezikih). *Slavistična revija* 51/Posebna številka. 81–103.
 - 2004: Besednovrstna in druga slovnična problematika besedja slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja. *Jezikoslovni zapiski* 10/1. 7–32.
 - 2005a: Glagolski priponi -ova- in -ava- v jeziku slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja. *Knjižno in narečno besedoslovje slovenskega jezika*. Zora 32. Ur. M. JESENŠEK. Maribor: Slavistično društvo. 353–379.
 - 2005b: Portret slovenskega literaturnega jezika vtoroj polovini XVI veka v slovarjih Megisera. *Istorija i kul'tura slavjan v zerkale jazyka : slavjanskaja leksikografija : tezisy dokladov i vystuplenij*. Meždunarodnaja konferencija, III čtenija pamjati akademika O. N. Trubačeva iz cikla »Slavjane: jazyk, istorija«, 21–25 oktjabrja 2005g. Moskva: Institut ruskogo jazyka RAN. 80–82.
 - 2006a: Glagolski vid v povezavi z drugimi glagolskimi kategorijami. *Slavistična revija* 54/Posebna številka. 177–191.
 - 2006b: Megiserjeva slovarja in oblikujoča se knjižnojezikovna norma v 16. stoletju. *Stati inu obstati. Revija za vprašanja protestantizma*. Celje. 123–137.
 - 2006c: Slovensko besedje v Megiserjevih slovarjih (1592, 1603) in knjižnojezikovna raba v 16. stoletju. *Diahronija in sinhronija v dialektoloških raziskavah*. Zora 41. Ur. M. KOLETNIK, V. SMOLE. Maribor: Slavistično društvo. 485–493.
 - 2007a: Prepoznavnost in značilnosti besedja slovenskih protestantskih postil 16. stoletja. *Slavistična revija* 55/1–2. 65–84.
 - 2007b: Prikaz poklicnih dejavnosti v delih slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja. *Besedje slovenskega jezika*. Zora 50. Ur. M. JESENŠEK. Maribor: Slavistično društvo. 99–126.
 - 2007c: Slovnične in pomenske značilnosti izpridevniških glagolov na -eti in -iti v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja. *Razprave – Dissertationes* XX. Ljubljana: SAZU. 149–168.
 - 2008a: Raba samostalniških manjšalnic v delih slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja. *Reformacija na Slovenskem : ob 500-letnici Trubarjevega rojstva. Obdobja* 27 – Metode in zvrsti. Ur. A. BJELČEVIČ. Ljubljana. (v tisku)
 - 2008b: Ženski pari moških poimenovanj v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja. *Prodorne in preroške misli 16. stoletja : konferenca ob petstoletnici rojstva Primoža Trubarja*. Zora. Ur. B. BOŠNJAK, B. VIČAR. Maribor: Slavistično društvo Maribor. (v tisku)
- Majda MERŠE (Red), Kozma AHAČIČ, Andreja LEGAN RAVNIKAR, Jožica NARAT, France NOVAK, Francka PREMK, 2006: *Wortschatz der slowenischen Bibelübersetzungen des 16. Jahrhunderts*. V: J. KRAŠOVEC (ur.), M. MERŠE (ur.), H. ROTHE (ur.). Matthäus-Evangelium (1555). Paulus, Römerbrief (1560). Paulus-Briefe (1561, 1567). Psalter (1566). Neues Testament (1581–1582). Pentateuch (1578). Proverbia (1580), (Biblia Slavica, Ser. 4, Südslavische Bibel, Bd. 3). Band 3, 2: Kommentare. Paderborn [etc.]: F. Schöningh, 2006, str. [99]–325.

- Majda MERŠE, Franc JAKOPIN, France NOVAK, 1992: Fonološki sistem knjižnega jezika slovenskih protestantov. *Slavistična revija* 40/4. 321–340.
- Majda MERŠE, France NOVAK, Francka PREMČ, 2001: *Slovar slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja*. Poskusni snopič. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Fran METELKO, 1825: *Lehrgebäude der Slowenifchen Sprache im Königreiche Illyrien und in den benachbarten Provinzen*. Laibach.
- Franz MIKLOSICH, 1875: *Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen*. Zweiter Band Stammbildungslehre. Wien.
- – 1886: *Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen*. Wien.
- Jožica NARAT-ŠREKL, 1989: *Sinonimi v jeziku Jurija Dalmatina (izvor, pomenske in stilistične funkcije)*. Magistrska naloga. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- France NOVAK, 1986: Razvojne tendence v besedišču slovenskih protestantskih piscev. *16. stoletje v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi. Obdobja 6*. Ur. B. POGORELEC, J. KORUZA. Ljubljana. 389–402.
- – 2001: Kako so protestantski pisci 16. stoletja poimenovali nove pojme. *450-letnica slovenske knjige in slovenski protestantizem*. Ur. M. KERŠEVAN. Ljubljana. 103–120.
- – 2002: Pomen raziskovanja besedja knjižnega jezika 16. stoletja za jezikoslovje. *Historizem v raziskovanju slovenskega jezika, literature in kulture. Obdobja 18 – Metode in zvrsti*. Ur. A. DERGANČ. Ljubljana. 181–199.
- – 2004: *Samostalniška večpomenskost v jeziku slovenskih protestantskih piscev*. Zbirka Linguistica et philologica; 10. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- – 2006: Predponi v- in u- v jeziku slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja. *Stati inu ob-stati 3–4. Revija za vprašanja protestantizma*. Celje. 138–159.
- – 2007: Vloga jezikoslovja v razvoju besedja. *Besedje slovenskega jezika. Zora 50*. Ur. M. JESENŠEK. Maribor. 82–98.
- – 2008: Vprašanja predloga v in predpone v- pri piscih 16. stoletja. *Reformacija na Slovenskem : ob 500-letnici Trubarjevega rojstva. Obdobja 27 – Metode in zvrsti*. Ur. A. BJELČEVIČ. Ljubljana. (v tisku)
- France NOVAK, Franc JAKOPIN, Majda MERŠE, 1996: Karakteristika besedišča slovenskih protestantskih piscev. *III. Trubarjev zbornik*. Ur. F. JAKOPIN, M. KERŠEVAN, J. POGAČNIK. Ljubljana. 293–307.
- Irena OREL, 1991: Sopotomenskost samostalnikov v starejših slovenskih slovarjih. *Slavistična revija* 39/2. 145–163.
- – 2005: Izmenjava in ustaljevanje besedja v slovenskem dvojezičnem slovaropisju 16. stoletja. *Knjižno in narečno besedoslovje slovenskega jezika. Zora 32*. Ur. M. JESENŠEK. Maribor. 391–416.
- Martina OROŽEN, 1968: Kategorija abstraktnih samostalnikov v slovenskem knjižnem jeziku. *Zbornik Matice srpske XI*. Novi Sad. 211–218.
- – 1974: Razvoj iterativov v slovenskem jeziku. *X. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*. Ur. T. LOGAR. Ljubljana. 15–29.
- – 1975: Razvoj predložnih zvez v slovenskem jeziku. *XI. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*. Ur. M. OROŽEN. Ljubljana. 13–26.
- – 1977: Aktivne participske konstrukcije (primer srpskohrvatske interferencije u slovenačkom književnom jeziku). *Naučni sastanak slavista u Vukove dane*. Sveska 1. Beograd. 123–143.
- – 1980: Besedotvorne pomenske kategorije knjižnih besedil v začetku 19. stoletja. *XVI. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*. Ur. J. TOPORIŠIČ. Ljubljana. 25–33.
- – 1986: Stilni problemi Trubarjevega jezika. *XXII. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*. Ur. A. VIDOVIČ MUHA. Ljubljana. 27–47.
- – 1986/87: Primož Trubar in razvoj slovenskega knjižnega besedišča v jeziku slovenskih protestantskih piscev. *Jezik in slovstvo 32*. 36–46.

- 1987: Trubarjev jezikovni nazor in njegov knjižni sistem v obrednih besedilih. *Zbornik 37. jugoslovenskog seminara za strane slaviste*. Novi Sad. 13–28.
- 1989: Govorno in knjižno besedišče v Megiserjevem slovarju 1744. *Slavistična revija* 37/1–3 (Riglerjev zbornik). 121–133.
- 1996: *Poglavja iz zgodovine slovenskega knjižnega jezika (Od Brižinskih spomenikov do Kopitarja)*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- 2003: Tvornodeležniške zveze v slovenskem knjižnem jeziku. *Razvoj slovenske jezikoslovne misli*. Zora 26. Maribor: Slavistično društvo. 102–121.
- Rajko PERUŠEK, 1890: Zloženske v novejši slovenščini. *Izvestja novomeške gimnazije*. Novo mesto. 3–42.
- Maks PLETERŠNIK, 1894–95: *Slovensko-nemški slovar* I–II. Ljubljana.
- 2006: *Slovenski-nemški slovar* I–II. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, Amebis. [Elektronski vir.]
- Francka PREMK, 2000: Posebni načini izražanja primerniške in presežniške mere pri slovenskih protestantih. *Riječ* 6/2. Časopis za filologiju. 77–91.
- 2003: O izvirmih biblicizmov v Trubarjevem Katekizmu 1550. *Slovenski knjižni jezik – aktualna vprašanja in zgodovinske izkušnje. Obdobja 20 – Metode in zvrsti*. Ur. A. VIDOVIČ MUHA. Ljubljana. 605–616.
- 2005: Bratovska ljubezen, k 'ljubi in k 'ljubo pri slovenskih protestantskih piscih. *Knjižno in narečno besedoslovje slovenskega jezika*. Zora 32. Ur. M. JESENŠEK. Maribor: Slavistično društvo. 380–390.
- Fran RAMOVŠ, 1924: *Historična gramatika slovenskega jezika. II. Konzonantizem*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna.
- 1936 [1995]: *Kratka zgodovina slovenskega jezika*. Ljubljana: ZRC SAZU, 1995.
- 1952: *Morfologija slovenskega jezika*. Skripta, prirejena po predavanjih prof. dr. Frana Ramovša v l. 1947/48, 48/49. Ljubljana: Univerzitetna študijska komisija.
- Jakob RIGLER, 1967: O akcentuaciji sufiksa -ost. *Slavistična revija* 15. 218–229.
- 1968: *Začetki slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: SAZU, Razred za filološke in literarne vede (Dela 22).
- 1986: *Razprave o slovenskem jeziku*. Izbral in uredil F. JAKOPIN. Ljubljana: Slovenska matica. SSKJ = *SLOVAR SLOVENSKEGA KNJIŽNEGA JEZIKA* I–V, 1970–1991. Ljubljana: SAZU, ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša.
- Irena STRAMLJIČ BREZNIK, 1999: *Prispevki iz slovenskega besedoslovja*. Zora 7. Maribor: Slavistično društvo.
- 2004: *Besednodružinski slovar slovenskega jezika*. Zora. Priročniki 1. Maribor: Slavistično društvo.
- 2008a: Besedna družina bog v slovenskih biblijskih prevodih. *Reformacija na Slovenskem : ob 500-letnici Trubarjevega rojstva. Obdobja 27 – Metode in zvrsti*. Ljubljana (v tisku).
- 2008b: Besedotvorje predmetnopomenskih besed v Bohoričevi slovnici Zimske urice proste. *Prodorne in preroške misli 16. stoletja : konferenca ob petstoletnici rojstva Primoža Trubarja (1508–1586)*. Ur. B. BOŠNJAK, B. VIČAR. Zora. Maribor: Slavistično društvo Maribor. (v tisku)
- Hildegard STRIEDTER-TEMPS, 1963: *Deutsche Lehnwörter im Slovenischen*. Wiesbaden.
- SVETO PISMO STARE IN NOVE ZAVEZE*, 1996. Slovenski standardni prevod iz izvirmih jezikov. Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije.
- Alenka ŠIVIC-DULAR, 2006: Slovenska priponska obrazila -iv, -ljiv in -jiv v primerjalno-zgodovinski in etimološki osvetlitvi. *Jezikovna predanost: akad. prof. dr. J. Toporišiču ob 80-letnici*. Zora 44. Ur. M. JESENŠEK, Z. ZORKO. 80–92.
- Stanislav ŠKRABEC, 1994, 1994, 1995, 1998: *Jezikoslovna dela* 1–4. Ur. J. TOPORIŠIČ. Nova Gorica: Frančiškanski samostan Kostanjevica.

- Josip ŠUMAN, 1881: *Slovenska slovnica po Miklošičevi primerjalni*. Ljubljana.
- France TOMŠIČ, 1950: Nomina agentis v knjižni slovenščini (Opombe ob slovenskem pravopisu). *Slavistična revija* 3/1–2. 471–476.
- Jože TOPORIŠIČ, 1972: Prevzete prvine slovenskega knjižnega jezika (glasovi, pisava, oblike, tvorba, besede). *Slavistična revija* 20/3. 285–318.
- 1973: Stalna vrednost glasovnih, prozodijskih, (pravo)pisnih, morfemskih in naglasnih variant slovenskega knjižnega jezika. *Slavistična revija* 21/2. 217–263.
 - 1978: Imenska določnost v slovenskem knjižnem jeziku. *Slavistična revija* 26/3. 287–304.
 - 1979: *Slovenski knjižni jezik 2*. Maribor: Založba Obzorja.
 - 1980: Teorija besedotvornega algoritma. *Slavistična revija* 28/2. 141–151.
 - 1982: *Nova slovenska skladnja*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
 - 1984: Oblikoslovje v Bohoričevih Zimskih uricah. *XX. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*. Ur. J. KORUZA. Ljubljana. 189–222.
 - 1988: Besedni germanizmi v Trubarjevem Catechismusu. *Slavistična revija* 36/1. 109–119.
 - 2000: *Slovenska slovnica*. Četrta, prenovljena in razširjena izdaja. Maribor: Založba Obzorja.
 - 2006: *Besedjeslovne razprave*. Zbirka Linguistica et philologica; 13. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- I. S. ULUHANOV (ur.), 1994: *Issledovanija po istoričeskomu slovoobrazovaniju*. Moskva: Rossijskaja akademija nauk, Institut ruskogo jazika.
- Ada VIDOVIČ MUHA, 1978: Merila pomenske delitve nezaimenske pridevniške besede. *Slavistična revija* 26/3. 253–276.
- 1984a: Struktura glagolskih tvorjenk v Trubarjevi Cerkovni ordningi. *Slavistična revija* 32/3. 245–256.
 - 1984b: Tipološke lastnosti besedotvorne skladnje. *XX. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*. Ur. J. KORUZA. Ljubljana. 305–319.
 - 1985: Primeri tvorbnih vzorcev glagola. *XXI. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*. Ur. J. DULAR. Ljubljana. 47–61.
 - 1986: Neglagolske tvorjenke v Trubarjevi Cerkovni ordningi. *16. stoletje v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi. Obdobja 6*. Ur. B. POGORELEC, J. KORUZA. Ljubljana. 349–374.
 - 1988: *Slovensko skladenjsko besedotvorje ob primerih zloženek*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Partizanska knjiga.
 - 1993: Glagolske sestavljenke – njihova skladenjska podstava in vezljivostne lastnosti. *Slavistična revija* 41/1. 161–192.
 - 1997a: Prvine družbene prepoznavnosti ženske prek poimenovalne tipologije njenih dejavnosti, lastnosti. *XXXIII. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*. Ur. A. DERGANČ. Ljubljana. 69–79.
 - 1997b: Tipologija slovenskih ustreznih nemških zloženkam v Gutsmanovem slovarju. *Jeziškoslovne in literarnovedne raziskave*. Zbornik referatov 6. srečanja slavistov Celovec, Ljubljana, 1989. Ur. B. POGORELEC s sodelavci. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 39–54.
 - 2000: *Slovensko leksikalno pomenoslovje : govornica slovarja*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Andreja ŽELE, 1997: Slovenski razvoj besedotvornih pomenov pri izglagolskih samostalnikih, posebno pri glagolniku. *Slovenski jezik – Slovene linguistic studies*. Ljubljana, Lawrence. 69–90.
- Listkovno gradivo Sekcije za zgodovino slovenskega jezika Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša, ZRC SAZU, zbrano s popolnimi izpisi del slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja.

SUMMARY

The derivation of the 16th-century Slovene lexicon has been most often discussed in the framework of studies of various language planes. The results of these studies are published in individual publications, e.g., verbal derivatives in M. Merše's *Vid in vrstnost glagola v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja* (1995), mainly nominal derivatives in M. Orožen's monograph *Poglavja iz zgodovine slovenskega knjižnega jezika* (1996). A. Bajec shed light on derivation in the historical development of Slovene in *Besedotvorje slovenskega jezika* (1950, 1952, 1959). In all editions of Toporišič's *Slovenska slovnica* (1976, 1984, 1991, 2000), modern Standard Slovene derivatives are classified, but the author also pointed out the peculiarities of the derivation of the oldest literary lexicon. A significant achievement of Slovene derivational theory, seeking connection with the tradition, is the monograph by A. Vidovič-Muha *Slovensko skladenjsko besedotvorje ob primerih zloženek* (1988). A great number of important findings also resides in numerous studies and articles. They are focused on derivatives in individual Protestant works (e.g., A. Vidovič Muha, *Neglagolske tvorjenke v Cerkovni ordnungi*; M. Merše, *Prepoznavnost in značilnosti besedja slovenskih protestantskih postil 16. stoletja*; J. Toporišič, *Besedni germanizmi v Trubarjevem Catechismusu*), on Christian and other terminology (e.g., A. Legan Ravnikar, *Oblikovanje obredne terminologije v okviru normiranja slovenskega knjižnega jezika*; F. Novak, *Pomen dela slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja za oblikovanje slovenskega strokovnega izrazja in stilistike strokovnih besedil*), the development of derivational meanings (e.g., M. Orožen, *Kategorija abstraktnih samostalnikov v slovenskem knjižnem jeziku*; A. Žele, *Slovenski razvoj besedotvornih pomenov pri izglagolskih samostalnikih*), derivational methods productive in the 16th century (e.g., A. Legan Ravnikar, *O konverziji kot postopku knjižne (terminološke) tvorbe pri slovenskih protestantskih piscih 16. stoletja*), and on derivational types (e.g., A. Breznik, *Zloženke v slovenščini*).